

Władysław Wiesław Łagodziński

Wiceprezes Rady Głównej Polskiego Towarzystwa Statystycznego

Przewodniczący Rady Oddziału Warszawskiego PTS

RACHUNKI NARODOWE CZYM SĄ, JAK SIĘ JE LICZY I PO CO?

Seminarium

Dedykowane 100-leciu GUS

Opracowanie multimedialne:
Barbara Czerwińska-Jędrusiak

Rachunki narodowe to zbiór metod i technik mierzenia rozwoju, postępu i dochodu narodowego praktycznie we wszystkich krajach świata. Liczy się je po to by ocenić stan bieżący, mierzyć zmiany w czasie i porównywać się z innymi krajami.

Rachunki narodowe to najbardziej złożony, najbardziej kontrowersyjny i jedyny skuteczny sposób realizacji ww. zadań.

Konstytucja RP uchwalona w dniu **2 kwietnia 1997 r.** zawiera różne przepisy m.in. dotyczące finansów publicznych, a w tym produktu krajowego brutto. W rozdziale X. FINANSE PUBLICZNE, art. 216 w pkt 5 znajduje się następujący zapis:

Nie wolno zaciągać pożyczek lub udzielać gwarancji i poręczeń finansowych, w następstwie których państwowy dług publiczny przekroczy 3/5 wartości rocznego produktu krajowego brutto. Sposób obliczania wartości rocznego produktu krajowego brutto oraz państwowego długu publicznego określa ustawa.

I.	Co to jest system rachunków narodowych?.....	4
II.	Rodowód rachunków narodowych	6
III.	Polski system rachunków narodowych	22
IV.	Podział dochodu narodowego	25
V.	Rachunki bieżące i akumulacji	27
VI.	Kategorie makroekonomiczne	28
VII.	Tworzenie i wykorzystanie PKB	32
VIII.	Sektory instytucjonalne	34
IX.	Produkt Krajowy Brutto	35
X.	Deficyt i dług	44
XI.	Kto krytykuje PKB i dlaczego?	45
XII.	Przyszłość PKB	48
XIII.	Pojęcia stosowane w statystyce	51
	Bibliografia załącznikowa	52

System rachunków narodowych:

- ✓ wewnątrznie uporządkowany zbiór spójnych, logicznych i zintegrowanych rachunków makroekonomicznych, bilansów i tablic opracowanych według obowiązujących norm i reguł statystycznych, służący **do pomiaru efektów działalności gospodarczej** w krajach o gospodarce rynkowej;
- ✓ system **gromadzenia informacji** w ujęciu, przede wszystkim ekonomicznym, głównie wartościowym dotyczący wszystkich działów gospodarki, **rejestrujący dane** o przepływach i zasobach występujących na różnych szczeblach gospodarowania, w którym rozlicza się nakłady, koszty i wyniki oraz ustala saldo;
- ✓ umożliwia decydentom wszystkich szczebli gospodarowania **dokonywanie oceny** zmian zachodzących w gospodarce w przeszłości i jej aktualnego stanu;
- ✓ stanowi podstawę do **zobrazowania** przewidywanych kierunków zmian i skutków określonej polityki gospodarczej;
- ✓ stanowi kompleksowe zestawienia **integrujące informacje** o procesach gospodarczych, jego uczestnikach i występujących powiązaniach.

I. Co to jest system rachunków narodowych?

W gospodarce światowej obowiązują obecnie dwie metody **pomiaru efektów działalności gospodarczej**:

- ✓ zalecana przez ONZ (**SNA 2008** – poprzednio SNA 93)
- ✓ zalecana przez Unię Europejską (**ESA 2010** – poprzednio ESA 95)

System Rachunków Narodowych ONZ (SNA)

Jest to opis sposobu pomiaru wyników pracy społeczeństwa opracowany w wyniku współpracy Organizacji Narodów Zjednoczonych, Międzynarodowego Funduszu Walutowego, Komisji Wspólnot Europejskich, Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju oraz Banku Światowego. Po raz pierwszy został opublikowany w 1952 r. Jego twórcami są laureaci Nagrody Nobla Simon Kuznetz i Richard Stone. Kolejna wersja pochodzi z 1993 r. Obecnie obowiązuje wersja z 2008 r.

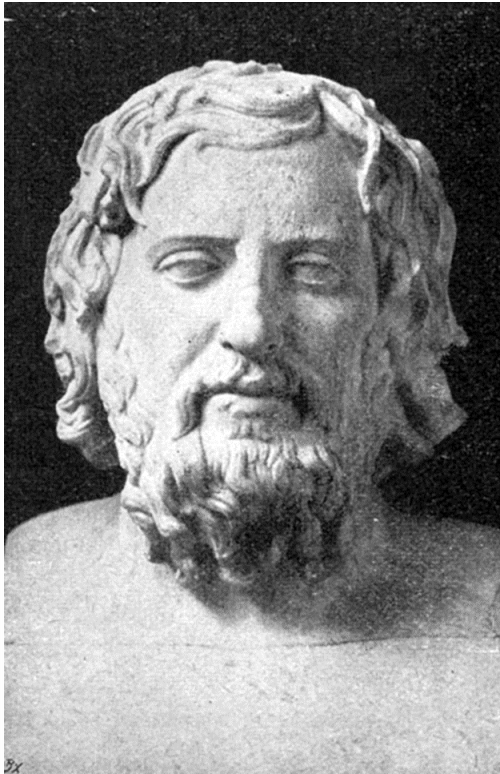
Europejski System Rachunków Narodowych i Regionalnych (ESA)

Europejski System Rachunków Narodowych i Regionalnych to międzynarodowy standard metodologiczny i rachunkowy dla szczegółowego opisu gospodarki (tj. regionów, krajów czy grup krajów), jej składowych oraz relacji z innymi gospodarkami. Zastąpił wydany w 1970 r. Europejski System Zintegrowanych Rachunków Ekonomicznych. Jest w pełni zgodny ze zrewidowanym światowym podręcznikiem rachunków narodowych (SNA 93), jednak jest bardziej zorientowany na warunki i dane wymagane przez Unię Europejską. Jest zharmonizowany w zakresie pojęć i klasyfikacji stosowanych w wielu innych statystykach społecznych i gospodarczych. Dzięki temu może być podstawą odniesienia dla statystyki społecznej i gospodarczej Unii Europejskiej i jej Krajów Członkowskich. Obecnie obowiązuje wersja z 2010 r.

Do autorów koncepcji będących podwalinami obecnego systemu rachunków narodowych należą:

- ✓ **Ksenofont z Aten** — pojęcie nadwyżki ekonomicznej
- ✓ **François Quesnay** — „tablica ekonomiczna”
- ✓ **Adam Smith** — praca źródłem powstawania nowej wartości
- ✓ **Karol Marks** — schematy reprodukcji
- ✓ **Wassily Leontief** — tablica input/output; macierze przepływów międzygałęziowych
- ✓ **John Richard Nicholas Stone** — podstawowe założenia metodologiczne Systemu Rachunków Narodowych

II. Rodowód rachunków narodowych

- ✓ **Ksenofont** (myśliciel grecki) pisał, że celem ekonomiki jest osiągnięcie nadwyżki, czyli bogactwa.
- ✓ **Pojęcie „nadwyżki”** ekonomicznej powstało już w starożytnej Grecji .
- ✓ **„Nadwyżka”** powstawała, jak twierdzono, z tytułu posiadania ziemi i niewolników.
- ✓ **Na „nadwyżkę ekonomiczną”** zwrócił również uwagę słynny uczyony Marcus Terentius Varro, który w traktacie „Zasady nauki o rolnictwie” pisał, że wskazany jest rozwój tych gałęzi rolnictwa, które zwracają koszty i dają zysk.

Ksenofont z Aten (ur. ok. 430 p.n.e. – zm. ok. 355 p.n.e.) – grecki pisarz, historyk, żołnierz. Jest autorem wielu dzieł o różnej tematyce i rozpiętości. Jego prace dotyczą tematyki: historia, polityka, wojskowość, ekonomika, myślistwo, pamiętnikarstwo. Twórczość jego opierała się przeważnie na doświadczeniu i przeżyciach autora. Dzięki dziełom, zwłaszcza *Anabazie*, wszedł do historii literatury światowej. Dzieła Ksenofonta: „Anabasis – słynny marsz 10 000 greckich najemników”, „Hellenika – historia grecka od 411 do 362 r.”, „Agesilaos” – apologia na cześć króla Sparty, „Ustrój spartański”, „Wychowanie Cyrusa” – powieść pedagogiczno-polityczna, „Wspomnienia o Sokratesie”, „Uczta” – filozoficzna biesiada z Sokratesem”, „Obrona Sokratesa”, „O gospodarstwie” „Dowódca jazdy”, „Sztuka jeździecka”, „Polowanie z psami”, „O dochodach” (Aten), „Hieron”

II. Rodowód rachunków narodowych

Portret pędzla Heinza Rietera.

- ✓ **Franciszek Quesnay** (przedstawiciela fizjokratyzmu) — prekursor myśli makroekonomicznej oraz koncepcji rachunków narodowych.
- ✓ W 1758 r. opracował tzw. „**tablicę ekonomiczną**”. Był to pierwszy w dziejach schemat reprodukcji prostej i pierwszy prototyp rachunków narodowych.
- ✓ Tablica miała dać możliwości postawienia diagnozy co do położenia gospodarczego społeczeństwa, być **obrazem stanu równowagi** (cele zbliżone do formułowanych obecnie wobec rachunków narodowych).
- ✓ Sprecyzowane wówczas zostało **pojęcie pracy produkcyjnej**, czyli pracy dającej produkt dodatkowy, pojęcie **podziału wtórnego**.
- ✓ U podstaw budowy tablicy ekonomicznej znalazło się nowatorskie – z punktu widzenia makroekonomii i konstrukcji rachunków narodowych – zrozumienie znaczenia **popytu konsumpcyjnego** dla rozwoju produkcji, czyli w przypadku doktryny fizjokratów – produkcji rolnictwa.

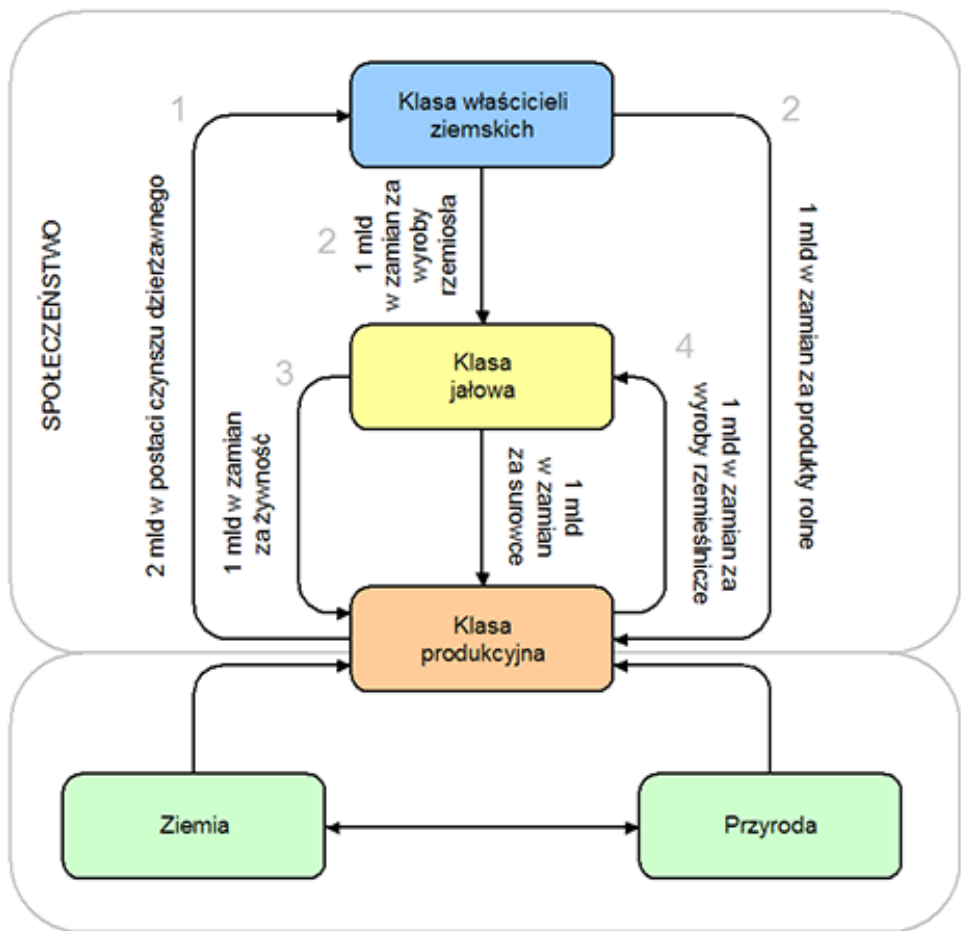
François Quesnay (ur. 4 VI 1694 w Méré - zm. 16 XII 1774 w Wersalu) – francuski lekarz, teoretyk ekonomii, twórca szkoły fizjokratycznej. Kiedy przeniósł się do Paryża, utrzymywał się z grawerstwa, jednocześnie zdobywając na kursach wiedzę z zakresu medycyny. W 1749 r. został lekarzem faworyty Ludwika XV, markizy de Pompadour, a następnie przybocznym lekarzem królewskim. Bliskość dworu królewskiego pozwoliła mu na wgląd w położenie ekonomiczne i chaos administracyjny ówczesnej Francji. Na zamówienie Diderota i d’Alamberta napisał artykuły ekonomiczne do Encyclopédie m.in. *Doświadczenie (Évidence)*, *Dzierżawcy (Les Fermiers)*, *Zboża (Les Grains)*.

II. Rodowód rachunków narodowych

TABLEAU ECONOMIQUE.

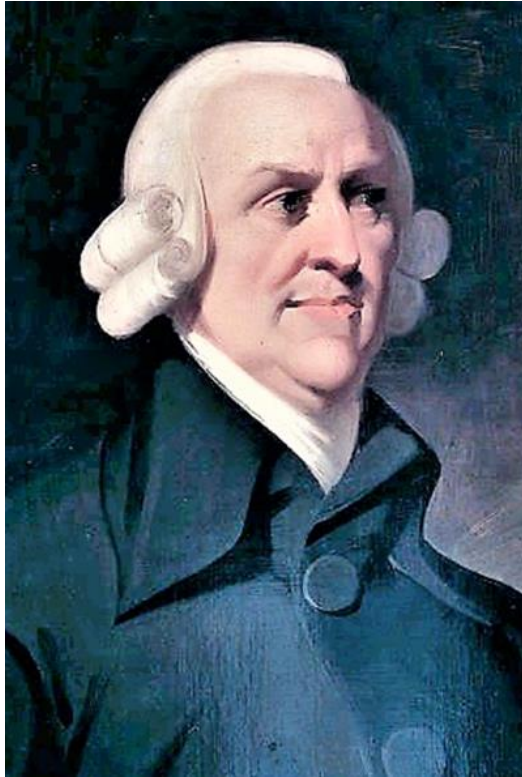
Objets à considerer, 1°. Trois sortes de depenses; 2°. leur source; 3°. leurs avances; 4°. leur distribution; 5°. leurs effets; 6°. leur reproduction; 7°. leurs rapports entr'elles; 8°. leurs rapports avec la population; 9°. avec l'Agriculture; 10°. avec l'industrie; 11°. avec le commerce; 12°. avec la masse des richesses d'une Nation.

DEPENSES PRODUCTIVES relatives à l'Agriculture, &c.	DEPENSES DU REVENU l'impôt prélevé, se partageant aux Dépenses productives et aux Dépenses stériles	DEPENSES STERILES relatives à l'industrie, &c.
Avances annuelles pour produire un revenu de 600 ^{fr} font 600 ^{fr} 600 ^{fr} produisent net.....	Revenu annuel de 600 ^{fr}	Avances annuelles pour les Ouvrages des Dépenses stériles, font 300 ^{fr}
Productions, Annuels, moisi, par le moulin		Productions, Annuels, moisi, par le moulin
300 ^{fr} reproduisent net.....	300 ^{fr}	300 ^{fr}
50 reproduisent net.....	150	150
75 reproduisent net.....	75	75
37.10 reproduisent net.....	37.10	37.10
18.15 reproduisent net.....	18.15	18.15
9.7.6 reproduisent net.....	9.7.6	9.7.6
4.13.02 reproduisent net.....	4.13.9	4.13.9
2.6.10 reproduisent net.....	2.6.10	2.6.10
1.3.5 reproduisent net.....	1.3.5	1.3.5
0.11.8 reproduisent net.....	0.11.8	0.11.8
0.5.10 reproduisent net.....	0.5.10	0.5.10
0.2.11 reproduisent net.....	0.2.11	0.2.11
0.1.5 reproduisent net.....	0.1.5	0.1.5
&c.		
REPRODUIT TOTAL.....	600 ^{fr} de revenu; de plus, les frais annuels de 600 ^{fr} et les interets des avances primitives du Laboureur, de 300 ^{fr} que la terre restitue. Ainsi la reproduction est de 1500, comprise le revenu de 600 ^{fr} qui est la base du calcul, abstraction faite de l'impôt prélevé, et des avances qu'exige sa reproduction annuelle, &c. Voyez l'Explication à la page suivante.	

Za punkt wyjścia do konstrukcji Tablicy Quesnay przyjęli podział społeczeństwa na cztery klasy: właścicieli ziemskich, produkcyjną (chłopi i dzierżawcy ziemi), klasę jałową (rzemieślnicy, kupcy, przemysłowcy, robotnicy najemni), biedotę. Zgodnie z koncepcją tylko trzy pierwsze klasy brały udział w obiegu dóbr. Klasa biedoty, choć najliczniejsza, nie miała wpływu na cyrkulację a jej los zależał od wspólnaomyślności pozostałych klas.

II. Rodowód rachunków narodowych

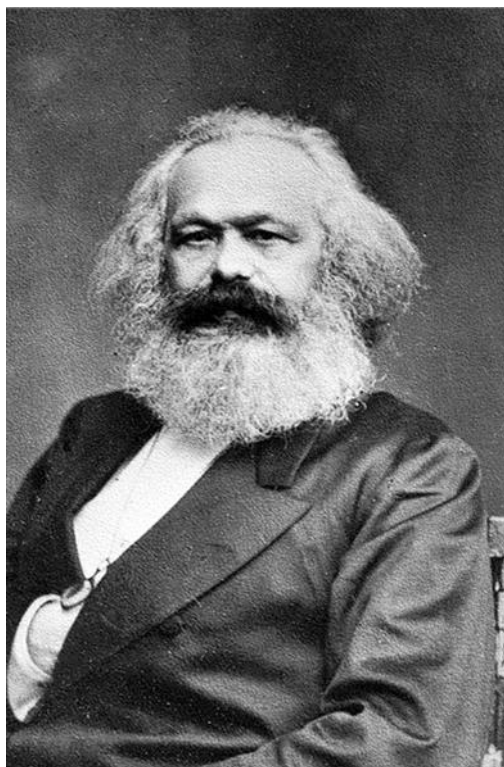

- ✓ **Adam Smith** — wybitny ekonomista XVIII w., jeden z twórców klasycznej szkoły ekonomii politycznej, wysunął tezę, że każda **praca jest źródłem powstawania wartości**, zaś praca najemna przynosi **wartość dodatkową**.
- ✓ Wprowadził on pojęcie **kosztów produkcji** i sformułował tzw. dogmat Smitha, zgodnie z którym wartość rozkłada się na płace, zyski i rentę. Był to odpowiednik współcześnie stosowanego pojęcia „**dochody czynników produkcji**” (praca, kapitał, ziemia).
- ✓ Prace Adama Smitha, rozwijane przez jego następców, wywarły wpływ na kształtowanie się współczesnych metodologii obliczeń dochodu narodowego, a następnie rachunków narodowych.

Adam Smith (ur. 16 VI 1723 r. w Kirkcaldy — zm. 17 VII 1790 r. w Edynburgu) – szkocki myśliciel i filozof, autor *Badań nad naturą i przyczynami bogactwa narodów* (1776), które były jedną z pierwszych prób usystematyzowania wiedzy na temat historii rozwoju przemysłu i handlu w Europie. Dokonania Smitha były podstawą do wyodrębnienia przez Davida Ricarda ekonomii jako osobnej dziedziny nauki. Jego prace są jednymi z najbardziej znanych i cenionych opracowań na temat gospodarki rynkowej, kapitalizmu i liberalizmu.

Smith był myślicielem o wszechstronnych zainteresowaniach. Przez trzynaście lat wykładał na University of Glasgow przedmiot „filozofia moralna”. Publikował prace z filozofii moralnej, czyli teorii ludzkiego działania w ramach społeczeństwa, a także eseje z historii literatury, historii nauki, retoryki, estetyki i krytyki literackiej.

II. Rodowód rachunków narodowych

- ✓ **Karol Marks** — jego prace stanowiły istotny impuls dla rozwoju myślenia o konstrukcji rachunków narodowych, a szczególnie jego **schematy reprodukcji**.
- ✓ Szczególne znaczenie miała koncepcja **podziału gospodarki** na dział I – środków produkcji i dział II – środków konsumpcji oraz związków między tymi działami w warunkach reprodukcji prostej i reprodukcji rozszerzonej.
- ✓ W konstrukcji współczesnych rachunków narodowych w układzie macierzowym, a zwłaszcza **tablic przepływów międzygałęziowych** oraz **macierzy rachunków społecznych** (SAM – od angielskiego Social Accounting Matrix), widać wyraźne **podobieństwo do schematów reprodukcji**.

Karol Marks (ur. 5 V 1818 r. w Trewirze — zm. 14 III 1883 r. w Londynie) – niemiecki filozof, socjolog, ekonomista, historyk, dziennikarz i działacz rewolucyjny. W 1841 r. uzyskał doktorat z filozofii. W latach 1842–1843 był redaktorem w „Rheinische Zeitung”. W 1847 r. został członkiem Związku Komunistów. W 1848 r. opublikował wraz z F. Engelsem *Manifest komunistyczny*. W 1849 r. wyjechał na stałe do Londynu. W latach 1864–1876 był przywódcą I Międzynarodówki. W 1867 r. opublikował pierwszy tom *Kapitału*.

Ź r ó d ł o: Zienkowski L.: *Rachunki narodowe wczoraj, dziś i jutro*. W: Rachunki narodowe. Wybrane problemy i przykłady zastosowań. Red. M. Plich. Warszawa: Główny Urząd Statystyczny, 2008, s. 13-26 oraz *Karl Marx* W: WIKIPEDIA Wolna encyklopedia [online] Wikipedia 2018 [dostęp: 25 maja 2018 r.] Dostępny w Internecie: https://pl.wikipedia.org/wiki/Karl_Marx i Marks Karol W: Encyklopedia [online] WN PWN SA 1997-2018 [dostęp: 28 maja 2018 r.] Dostępny w Internecie: <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Marks-Karol;3937971.html>

II. Rodowód rachunków narodowych

- ✓ **Wassily Leontief** był twórcą pierwszych **tablic przepływów międzygałęziowych** (input/output).
- ✓ Lata międzywojenne to okres **intensywnych prac metodologicznych** dotyczących zasad obliczeń dochodu narodowego, jak również empirycznych szacunków.
- ✓ Prace prowadzone przez naukowców w wyższych uczelniach **przejmowane** były coraz częściej **przez urzędy statystyczne** lub wyodrębnione instytuty naukowe, które podejmowały się prowadzenia badań o charakterze statystycznym.
- ✓ W tym okresie powstał w Polsce, nowatorski jak na tamte czasy, **szacunek dochodu narodowego** Polski w 1929 r., opracowany przez **Michała Kaleckiego i Ludwika Landaua** (metodologia szacunku odpowiadała zasadom stosowanym w wysoko rozwiniętych gospodarczo krajach Europy Zachodniej).

Wassily Leontief (ur. 5 VIII 1905 r. w Monachium, Cesarstwo Niemieckie — zm. 5 II 1999 r. w Nowym Jorku, USA) – ekonomista amerykański rosyjskiego pochodzenia. Zajmował się analizą nakładów i wyników produkcji (opracował tzw. macierze przepływów międzygałęziowych) – dopiero w dobie komputerów analiza ta uzyskała praktyczne znaczenie dla gospodarki. W 1973 r. Leontief otrzymał Nagrodę Banku Szwecji im. Alfreda Nobla w dziedzinie ekonomii. Oprócz tego został wyróżniony wieloma odznaczeniami i tytułami doktora honoris causa uczelni ekonomicznych. Był też członkiem kilkudziesięciu towarzystw naukowych. W okresie gorbaczowskiej pieriestrojki został zagranicznym członkiem radzieckiej Akademii Nauk (1988). W 1968 r. został odznaczony Legią Honorową IV klasy.

II. Rodowód rachunków narodowych

- ✓ **Richard Stone** znany ekonomista i noblista, któremu przypisać należy wiodącą rolę i ostateczne autorstwo ogólnej koncepcji SNA (System of National Accounts).
- ✓ Zaslugi dla opracowania szczegółowych, ale istotnych rozwiązań miał także jego współpracownik **Abraham Eidenoff**.
- ✓ Po wojnie opracowano zasady zestawiania rachunków narodowych, które stanowiły **zalecenia dla urzędów statystycznych**.
- ✓ Zalecenia zostały **opublikowane przez Organizację Narodów Zjednoczonych** w 1947 r., a następnie jako System Rachunków Narodowych (System of National Accounts – SNA) w latach 1987 i 1993.
- ✓ W latach dziewięćdziesiątych podobne zalecenia **nabrały charakteru obligatoryjnego dla krajów Unii Europejskiej**.

John Richard Nicholas Stone - (ur. 30 sierpnia 1913 w Londynie, zm. 6 grudnia 1991 w Cambridge) — brytyjski ekonomista. Studiował w Gonville and Caius College na Uniwersytecie Cambridge. W latach 1955-1980 był profesorem Uniwersytetu Cambridge. Opracował rachunek dochodu narodowego, służący do pomiaru całkowitych dochodów i wydatków w kraju; metoda Stone'a jest stosowana przez ONZ, Międzynarodowy Fundusz Walutowy i Bank Światowy. Za wniesienie fundamentalnego wkładu w rozwój rachunku dochodu narodowego został uhonorowany Nagrodą Banku Szwecji im. Alfreda Nobla w dziedzinie ekonomii w 1984 r. Miał również znaczący wkład w dziedzinie pomiaru zachowania konsumentów. Jako pierwszy wykorzystał dane na temat cen dóbr oraz wydatków i dochodów konsumentów aby oszacować empirycznie ich funkcje użyteczności.

System rachunków narodowych – od przeszłości do rachunków współczesnych

- ✓ Rok **1934** - pierwszy oficjalny rachunek dochodu narodowego opracowany przez Simona Kuznets'a (nagroda Nobla w 1971 r.), a siedem lat później, w 1941 r. – przez Richarda Stone'a (nagroda Nobla w 1984 r.);
- ✓ Rok **1947** - raport Richarda Stone'a pt.: *Definicja i pomiar dochodu narodowego i innych kluczowych agregatów (Definition and measurement of the national income and related totals)*,
(stał się podstawą dla opracowania pierwszego światowego podręcznika SNA'53)
- ✓ **System Rachunków Narodowych 1953 (skr. ang. SNA'53)**
Podręcznik składał się z zestawu sześciu prostych rachunków: finalne wydatki na PKB, dochód narodowy, krajowe środki trwałe, dochody do dyspozycji, zadłużenie gospodarstw domowych i sektora instytucji rządowych i samorządowych oraz rachunek zagranicy, opisanych na 46 stronach.

II. Rodowód rachunków narodowych

System rachunków narodowych – od przeszłości do rachunków współczesnych

✓ System Rachunków Narodowych 1968 (skr. ang. SNA'68)

SNA'68 wprowadził zasady podziału na sektory dla jednostek uczestniczących w transakcjach pieniężnych dla wszystkich krajowych sektorów instytucjonalnych z rozwiniętymi rachunkami niefinansowymi i finansowymi (SNA1953 identyfikowało tylko dwa sektory: sektor gospodarstw domowych i sektor instytucji rządowych i samorządowych). Nowe SNA opisywało również podział na producentów rynkowych i nierynkowych. Dla porównania, SNA1953 mówiło o sprzedaży towarów i usług dla zysku (pod pojęciem „działalności”) oraz o „pozostałych producentach”.

✓ System Rachunków Narodowych 1993 (skr. ang. SNA'93)

SNA1993, zgodny z innymi światowymi podręcznikami takimi, jak „Podręcznik zagranicznych inwestycji bezpośrednich” wydany przez OECD, czy „Podręcznik bilansu płatniczego i statystyki finansów publicznych, zawiera rozwinięcie (z 4 do 16) rachunków dla sektorów instytucjonalnych, wprowadzono pojęcie „usług pośrednictwa finansowego mierzonych pośrednio”, podzielono produkcję sektora instytucji rządowych i samorządowych na usługi świadczone dla odbiorców indywidualnych i ogólnospołeczne oraz dokonano wielu innych zmian.

System rachunków narodowych – od przeszłości do rachunków współczesnych

✓ System Rachunków Narodowych 2008 (skr. ang. SNA 2008)

SNA 2008 obowiązuje od 2010 r. Jest to piąta edycja systemu, młodsza o ponad pięćdziesiąt lat od pierwszej i stanowi odpowiedź na sformułowany w 2003 r. przez Komisję Statystyczną Narodów Zjednoczonych (UNSC) postulat aktualizacji systemu rachunków narodowych (SNA'93) tak, aby stały się bardziej spójne ze zmieniającym się otoczeniem ekonomicznym, postępem dokonany w pracach metodologicznych oraz potrzebami użytkowników.

Zmiany sformułowane w procesie rewizji SNA można podzielić na pięć grup tematycznych:

- ✓ aktywa,
- ✓ sektor finansowy,
- ✓ globalizacja i zagadnienia z nią związane,
- ✓ sektor instytucji rządowych i samorządowych oraz sektor publiczny,
- ✓ sektor nieformalny (ang. informal sector).

II. Rodowód rachunków narodowych

System rachunków narodowych – od przeszłości do rachunków współczesnych

Europejski system rachunków narodowych i regionalnych ESA – jako europejski odpowiednik światowego systemu rachunków narodowych SNA

- ✓ **Pierwszy podręcznik**, pt. *Europejski System Zintegrowanych Rachunków Ekonomicznych* (ang. *European System of Integrated Economic Accounts*), został opracowany w 1970 r. przez Urząd Statystyczny Wspólnot Europejskich. Był on wspólnotową wersją systemu rachunków narodowych Organizacji Narodów Zjednoczonych. System zaczął obowiązywać począwszy od danych dla 1970 r.
- ✓ **Drugie wydanie ESA**, pod skróconą nazwą ESA'79, miało miejsce w 1978 r. i było uaktualnioną wersją wydania pierwszego. Zawierało poprawki, wyjaśnienia i uzupełnienia wypracowane na Grupach Roboczych ds. Rachunków Narodowych, a także szereg poprawek edytorskich. Najważniejsze nowe rozwiązania dotyczyły sposobu rejestracji podatku VAT (rejestracja netto), a także włączono nowy dziewiąty rozdział dotyczący pomiaru zmian cen i wolumenu. Druga edycja ESA1979 została przetłumaczona na język polski przez działający wtedy przy GUS Ośrodek Badawczo-Rozwojowy.

II. Rodowód rachunków narodowych

System rachunków narodowych – od przeszłości do rachunków współczesnych

- ✓ **ESA'95** to trzecia edycja podręcznika opublikowana pod nazwą „Europejski System Rachunków Narodowych i Regionalnych” (ang. European System of National and Regional Accounts), która będzie obowiązywać państwa UE do 1 września 2014 r.

ESA'95 ma trwałą podstawę prawną. Zostało wprowadzone do stosowania Rozporządzeniem Rady (WE) nr 2223/96 z dnia 25 czerwca 1996 r. w sprawie europejskiego systemu rachunków narodowych i regionalnych we Wspólnocie.

W sierpniu 2000 r. GUS opublikował polską wersję ESA'95.

Wszystkie wymienione wyżej wersje ESA pozostawały generalnie zgodne z obowiązującymi równoległe wersjami systemu rachunków narodowych rekomendowanymi przez ONZ.

Różnice wynikały ze specyfiki wykorzystania systemu w krajach Unii Europejskiej.

System rachunków narodowych – od przeszłości do rachunków współczesnych

- ✓ **ESA 2010** zaktualizowaną wersją ESA'95.

Umocowanie prawne - Rozporządzenie PE i Rady (UE) nr 549/2013 z dnia 21 maja 2013 r. w sprawie europejskiego systemu rachunków narodowych i regionalnych w Unii Europejskiej.

Nowe rozporządzenie składa się z trzech części:

- > część I - tekst prawny,
- > część II - załącznik A, opis metodyczny,
- > część III - załącznik B, tablice transmisji danych.

Całe ESA 2010 liczy 727 stron, w tym załącznik A – 636 stron (dla porównania, załącznik A ESA'95 liczy 356 stron).

Zgodnie z art. 5 pkt. 1 ESA 2010 ma być zastosowane po raz pierwszy do danych opracowanych zgodnie z załącznikiem B, z wymogiem transmisji począwszy od dnia 1 września 2014 r. Do tego czasu państwa członkowskie przekazują do Komisji Europejskiej (Eurostat) rachunki i tablice opracowane zgodnie z ESA'95.

II. Rodowód rachunków narodowych

ESA 2010 – nowy standard metodyczny rachunków narodowych

- ✓ Implementacja ESA 2010 do statystyk narodowych kluczowym zadaniem tak dla statystyki polskiej, jak i europejskiej w najbliższym czasie.
- ✓ Struktura podręcznika ESA2010 jest zgodna z wytycznymi opracowanymi przez ONZ, MFW, Eurostat, OECD i Bank Światowy przy budowaniu światowego podręcznika SNA 2008. Różnice dotyczą sposobu prezentacji i stopnia uszczegółowienia niektórych wytycznych, co wynika ze specyfiki UE.
- ✓ Uzupełnienie schematu rachunków zasadniczych o tablicę uzupełniającą dotyczącą nabytych uprawnień w ramach systemów emerytalnych.
- ✓ Nacisk na rachunki satelitarne, co ma potwierdzenie we wprowadzeniu do podręcznika nowego rozdziału poświęconego temu zagadnieniu.
- ✓ ESA 2010 odzwierciedla warunki i dane wymagane w Unii Europejskiej. Jest spójny pojęciowo i klasyfikacyjnie ze stosowanymi w statystykach społecznych i gospodarczych. Taka harmonizacja ułatwia tworzenie powiązań i porównań z danymi pochodzącymi z tych statystyk, dzięki czemu zapewniona jest należyta jakość danych w rachunkach narodowych.

II. Rodowód rachunków narodowych

ESA 2010 – nowy standard metodyczny rachunków narodowych

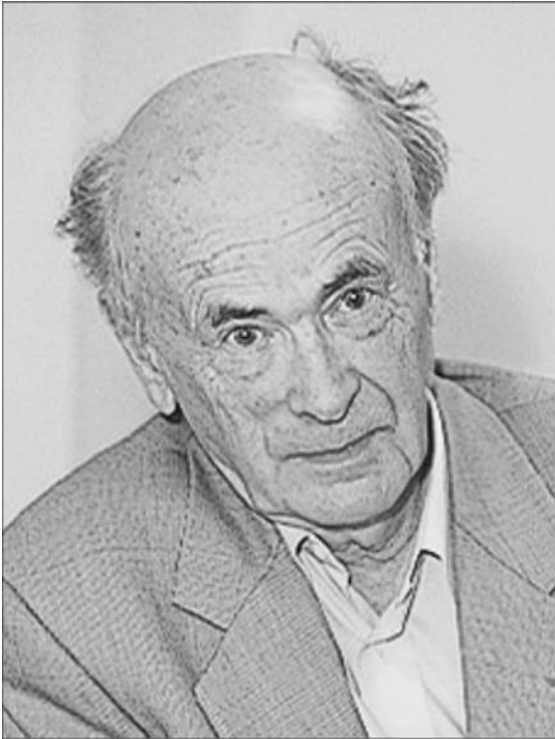
ESA 2010 a ESA 1995

Podobieństwa

- ✓ ESA 2010, tak jak poprzedni standard metodologiczny (ESA1995), stosuje dwa sposoby prezentacji procesów zachodzących w gospodarce, tj. poprzez grupowanie jednostek instytucjonalnych w sektory instytucjonalne oraz poprzez grupowanie lokalnych jednostek rodzaju działalności wg rodzajów działalności. Zmianie nie uległy zasady dotyczące: przepływów i stanów, transakcji (w tym: zmiany ukierunkowania transakcji, rozkład transakcji, zmiana podmiotów transakcji), pozostałych zmian w aktywach, zasobów, zasad księgowych (podwójne/poczwórne księgowanie), wyceny, czasu rejestracji, konsolidacji, rejestrowania netto, prezentowania sekwencji rachunków, pozycji bilansujących, najważniejszych agregatów i przepływów międzygałęziowych

Zmiany

- ✓ ESA 2010 różni się od ESA 95 zarówno pod względem zakresu, jak i przyjętych pojęć. Większość tych różnic odpowiada różnicom pomiędzy SNA1993 a SNA2008.
- ✓ Zmiany w ESA2010 w porównaniu do ESA95 nie są ograniczone do zmian w sferze pojęciowej. Wprowadzono zasadnicze zmiany w zakresie systemu. Dodane zostały rozdziały dotyczące rachunków satelitarnych, rachunków sektora instytucji rządowych i samorządowych oraz rachunków zagranicy. W istotnym stopniu rozszerzone zostały rozdziały dotyczące rachunków kwartalnych i regionalnych

Prof. dr hab. Leszek Zienkowski (1923 – 2009) — był wybitnym statystykiem i ekonomistą o szerokich zainteresowaniach, profesorem doktorem habilitowanym nauk ekonomicznych. Specjalizował się przede wszystkim w rachunkowości narodowej, najważniejszej dziedzinie statystyki ekonomicznej i uznawany był powszechnie za najlepszego polskiego eksperta w tej dziedzinie. Prowadził liczne pionierskie badania i analizy statystyczne z zakresu rachunkowości narodowej, mierzenia efektów działalności gospodarczej, dobrobytu i mierzenia poziomu życia. Inne pokrewne rachunkom narodowym dziedziny statystyki będące przedmiotem zainteresowania i badań Profesora to porównania międzynarodowe, rozkład dochodów oraz statystyka regionalna. Był uznanym autorytetem z zakresu polityki gospodarczej, cenionym za niezależne, oryginalne i pragmatyczne poglądy. Publikował wiele artykułów publicystycznych w prasie gospodarczej.

Rozwijając swoje zainteresowania rachunkami narodowymi, co zaowocowało napisaniem i obroną rozprawy doktorskiej pt. **„Dochód narodowy Polski w latach 1939–1960”** na Uniwersytecie Warszawskim pod kierunkiem prof. Kazimierza Łaskiego w 1964 r. Był jednym z założycieli i wieloletnim wicedyrektorem do spraw naukowych, a później także **dyrektorem Zakładu Badań Statystyczno-Ekonomicznych**, jednostki naukowo-badawczej GUS, w której były prowadzone prace badawcze i metodologiczne nie tylko z zakresu statystyki, ale także analiz ekonomicznych. ZBSE w tym okresie, dzięki staraniom Profesora, stało się wspólną jednostką naukową GUS i Polskiej Akademii Nauk. W 1982 r. uzyskał tytuł profesora nadzwyczajnego z rąk Przewodniczącego Rady Państwa Henryka Jabłońskiego. **W 1989 r. uzyskał tytuł profesora zwyczajnego.**

Zakład Badań Statystyczno-Ekonomicznych GUS został **powołany w 1965 r.** jako resortowa komórka naukowa Głównego Urzędu Statystycznego, mająca na celu prowadzenie prac naukowych i badań empirycznych z dziedziny statystyki państwowej. Dyrektorem zakładu została doc. dr E. Krzeczowska, która pełniła tę funkcję do 1981 r. **Zastępcą dyrektora ds. naukowych został doc. dr hab. L. Zienkowski** i zastępcą dyrektora — doc. dr B. Szybisz.

Prace ZBSE w dziedzinie doskonalenia statystyki bilansów gospodarki narodowej, obok sporządzania rutynowych opracowań statystycznych w tym zakresie, obejmowały w pierwszym rzędzie opracowanie teoretycznych i systemowych podstaw rozwiniętego bilansu gospodarki narodowej, opracowanie bilansu sfery usług niematerialnych oraz jego powiązanie z bilansem materialnym, **opracowanie metodologicznych założeń rachunku dochodu narodowego** wg metody stosowanej przez kraje zachodnie (metoda SNA) oraz **doskonalenie metody bilansu przepływów międzygałęziowych**. Były również wówczas prowadzone prace dot. **badania dochodu narodowego w przekroju województw**.

W 1972 r. ZBSE został wydzielony jako samodzielna jednostka naukowo-badawcza w resorcie statystyki podległa Prezesowi GUS. W latach 1972–1981 **największe osiągnięcie** zanotował ZBSE w zakresie badań dot. porównań międzynarodowych. **Porównanie dochodu narodowego z Austrią** było pierwszym przypadkiem porównania tego dochodu między krajami o odmiennych systemach społeczno-gospodarczych. Zakład realizował i koordynował badania dot. regionalnego zróżnicowania dochodu narodowego. W latach 1982–1983 punkt ciężkości działalności Zakładu przesunął się na problematykę związaną z dostosowaniem systemu informacji statystycznych do aktualnych potrzeb funkcjonowania gospodarki w warunkach reformy. W 1984 r. przekształcony został w Zakład Badań Statystyczno-Ekonomicznych GUS i PAN – nadano mu statut wspólnej placówki. Zakład został zlikwidowany w marcu 2005 r.

Polski system rachunków narodowych

Opracowano według zasad systemu rachunków narodowych, zgodnie z „Europejskim Systemem Rachunków Narodowych i **Regionalnych** w Unii Europejskiej (ESA 2010)” wprowadzonym rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 549/2013 z dnia 21 V 2013 r. (Dz. Urz. UE L 174 z 26.06.2013, str. 1, z późn. zm.)

Rachunki regionalne - przestrzenna specyfikacja rachunków narodowych (podsystem rachunków narodowych), w którym działalność ekonomiczna wszystkich podmiotów gospodarki narodowej jest grupowana w przekrojach terytorialnych – według regionów, województw i podregionów.

IV. Podział dochodu narodowego

Na ten system rachunków narodowych składa się zbiór wzajemnie ze sobą powiązanych **rachunków makroekonomicznych** pozwalających na uzyskanie **spójnych danych o dochodach**, tj. źródłach finansowania wydatków z danymi dotyczącymi produkcji i jej rozdysponowania na spożycie i akumulację brutto (określane jako popyt krajowy) oraz saldo wymiany produktów (wyrobów i usług) z zagranicą (eksport netto).

Podział dochodu narodowego

- ✓ **Pierwotny** – dokonuje się w miejscu jego powstawania, a więc w przedsiębiorstwach. Sprowadza się on do podziału nowo wytworzonej w przedsiębiorstwie wartości na wynagrodzenia pracowników i akumulację finansową przedsiębiorstwa;
- ✓ **Wtórny** – tworzony poprzez rynek (mechanizm rynkowy – system cen) i budżet państwa (system podatków); jest to podział dokonujący się między grupami społecznymi tworzącymi dochód narodowy oraz nie uczestniczącymi w jego tworzeniu. Dochody powstające w wyniku wtórnego podziału określamy pojęciem dochodów pochodnych.
- ✓ **Ostateczny** – wyraża proces jego rozdziału na dwie części – **spożycie** (zaspokajanie potrzeb) i **akumulację** (powiększanie możliwości produkcyjnych). Polega na konkretnym zużytkowaniu dochodu narodowego.

Ostateczny podział dochodu narodowego

$$\text{SPOŻYCIE} + \text{AKUMULACJA BRUTTO} = \text{POPYT KRAJOWY}$$

Spożycie - wydatki poniesione przez jednostki instytucjonalne będące rezydentami na towary i usługi wykorzystywane dla zaspokojenia bezpośrednich, indywidualnych i zbiorowych potrzeb członków społeczeństwa. Spożycie dzieli się na spożycie w sektorze gospodarstw domowych, spożycie w sektorze instytucji niekomercyjnych i spożycie publiczne w sektorze instytucji rządowych i samorządowych.

Akumulacja brutto - przyrost majątku narodowego w określonym czasie obejmujący, w ujęciu wartościowym, nakłady brutto na środki trwałe, przyrost rzeczowych środków obrotowych, nabycie aktywów o wyjątkowej wartości pomniejszone o ich rozdysponowanie.

W systemie rachunków narodowych zestawiane są:

- ✓ **rachunki bieżące** odzwierciedlające szczególne rodzaje działalności, takie jak: procesy produkcji, procesy tworzenia dochodów, podziału pierwotnego, podziału wtórnego i ostatecznego dochodów;
- ✓ **rachunki akumulacji**, tj.: rachunek kapitałowy, rachunek finansowy, rachunek pozostałych zmian wolumenu aktywów, rachunek przeszacowań;
- ✓ **bilanse**, tj. rachunki stanów (bilans otwarcia, zmiany w bilansie, bilans zamknięcia).

Suma transakcji na każdym z rachunków bieżących i rachunków akumulacji jest zbilansowana tzw. **sumą (pozycją) bilansującą**, która stanowi różnicę między przychodami i rozchodami.

Pozycja bilansująca, zamykająca dany rachunek, przenoszona jest na pozycję otwierającą rachunek następny. Sumy bilansujące w rachunkach narodowych to **kategorie makroekonomiczne**.

Kategoriami tymi są:

- ✓ produkt krajowy brutto,
- ✓ nadwyżka operacyjna brutto,
- ✓ dochody pierwotne brutto,
- ✓ dochody do dyspozycji brutto,
- ✓ oszczędności brutto,
- ✓ wierzytelności netto lub zadłużenie netto.

Dochody pierwotne brutto wszystkich krajowych sektorów instytucjonalnych równe są **dochodowi narodowemu brutto**; stanowi on również **sumę produktu krajowego brutto i dochodu z zagranicy (saldo)**.

Produkt krajowy brutto jest główną kategorią w systemie rachunków narodowych i obrazuje końcowy rezultat działalności wszystkich podmiotów gospodarki narodowej. Zasadniczym składnikiem produktu krajowego brutto jest **suma wartości dodanej brutto** wszystkich krajowych sektorów instytucjonalnych lub wszystkich sekcji gospodarki narodowej.

Wartość dodana brutto stanowi różnicę między produkcją globalną a zużyciem pośrednim i jest liczona w **cenach bazowych**.

Cena bazowa - kwota pieniędzy otrzymywana przez producenta (w tym także przez jednostkę handlową) od nabywcy za jednostkę produktu (wyrobu lub usługi), pomniejszona o podatki od produktu oraz o ewentualne rabaty i opusty, powiększona o dotacje otrzymywane do produktu.

Kategoria **zużycia pośredniego** wyceniana jest zawsze według cen nabycia.

Produkt krajowy brutto jest główną kategorią w systemie rachunków narodowych i obrazuje końcowy rezultat działalności wszystkich podmiotów gospodarki narodowej. Zasadniczym składnikiem produktu krajowego brutto jest **suma wartości dodanej brutto** wszystkich krajowych sektorów instytucjonalnych lub wszystkich sekcji gospodarki narodowej.

Wartość dodana brutto stanowi różnicę między produkcją globalną a zużyciem pośrednim i jest liczona w **cenach bazowych**.

Cena bazowa - kwota pieniędzy otrzymywana przez producenta (w tym także przez jednostkę handlową) od nabywcy za jednostkę produktu (wyrobu lub usługi), pomniejszona o podatki od produktu oraz o ewentualne rabaty i opusty, powiększona o dotacje otrzymywane do produktu.

Kategoria **zużycia pośredniego** wyceniana jest zawsze według cen nabycia.

Dochód z zagranicy (saldo) stanowi różnicę między wartością dochodów pierwotnych brutto, będących należnościami jednostek krajowych od podmiotów zagranicznych, a zobowiązaniami jednostek krajowych wobec podmiotów zagranicznych.

Dochód narodowy brutto oraz **produkt krajowy brutto** liczone są zawsze w cenach rynkowych.

TABL. 1 (566). **DOCHÓD NARODOWY (ceny bieżące)**

NATIONAL INCOME (current prices)

WYSZCZEGÓLNIENIE	2005	2010	2015	2016
	w mln zł		in mln zł	
DOCHÓD NARODOWY BRUTTO <i>GROSS NATIONAL INCOME</i>				
O G Ó Ł E M	973184	1393566	1733942	1789001
Produkt krajowy brutto	990468	1445298	1799392	1858637
Dochód z zagranicy (saldo) ^a	-17284	-51732	-65450	-69636

^a Stanowi sumę wynagrodzeń, dochodów od inwestycji bezpośrednich i portfelowych oraz pozostałych dochodów i odsetek.

Produkt Krajowy Brutto (PKB) to końcowy rezultat działalności produkcyjnej jednostek produkcyjnych będących rezydentami.

Może on być zdefiniowany na **trzy sposoby**:

- ✓ **podejście od strony produkcji:** PKB stanowi sumę wartości dodanej brutto poszczególnych sektorów instytucjonalnych lub poszczególnych gałęzi powiększoną o podatki od produktów pomniejszone o dotacje do produktów (które nie są przydzielone do sektorów czy gałęzi). Jest on też pozycją bilansującą rachunku produkcji gospodarki ogółem;
- ✓ **podejście od strony rozdysponowania:** PKB stanowi sumę końcowego wykorzystania wyrobów i usług przez jednostki instytucjonalne będące rezydentami (spożycia i akumulacji brutto), powiększonego o eksport i pomniejszonego o import towarów i usług;
- ✓ **podejście od strony dochodów:** PKB stanowi sumę rozchodów na rachunku tworzenia dochodów gospodarki ogółem (kosztów związanych z zatrudnieniem, podatków związanych z produkcją i importem pomniejszonych o dotacje, nadwyżki operacyjnej brutto oraz dochodu mieszanego gospodarki ogółem).

VII. Tworzenie i wykorzystanie PKB

TWORZENIE I WYKORZYSTANIE PRODUKTU KRAJOWEGO BRUTTO W 2016 R. (ceny bieżące)

PRODUKCJA GLOBALNA
3671969 mln zł

ZUŻYCIE POŚREDNIE
2034448 mln zł

Produkcja globalna równa jest sumie produkcji globalnej produktów (wytworów i usług) wszystkich krajowych sektorów instytucjonalnych lub wszystkich sekcji gospodarki narodowej.

WARTOŚĆ DODANA BRUTTO **1637521** mln zł

Zużycie pośrednie obejmuje: wartość zużytych materiałów (łącznie z paliwami) netto, surowców, energii, gazów technicznych, usług obcych, usług pośrednictwa finansowego mierzonych pośrednio (FISIM) oraz koszty podróży służbowych i inne koszty (reklamy, wynajmu itp.).

PODATKI OD PRODUKTÓW POMNIEJSZANE
O DOTACJE DO PRODUKTÓW **213650** mln zł

PRODUKT KRAJOWY BRUTTO **1851171** mln zł

SALDO WYMIANY PRODUKTÓW Z ZAGRANICĄ
+71946 mln zł

SPOŻYCIE
1416388 mln zł

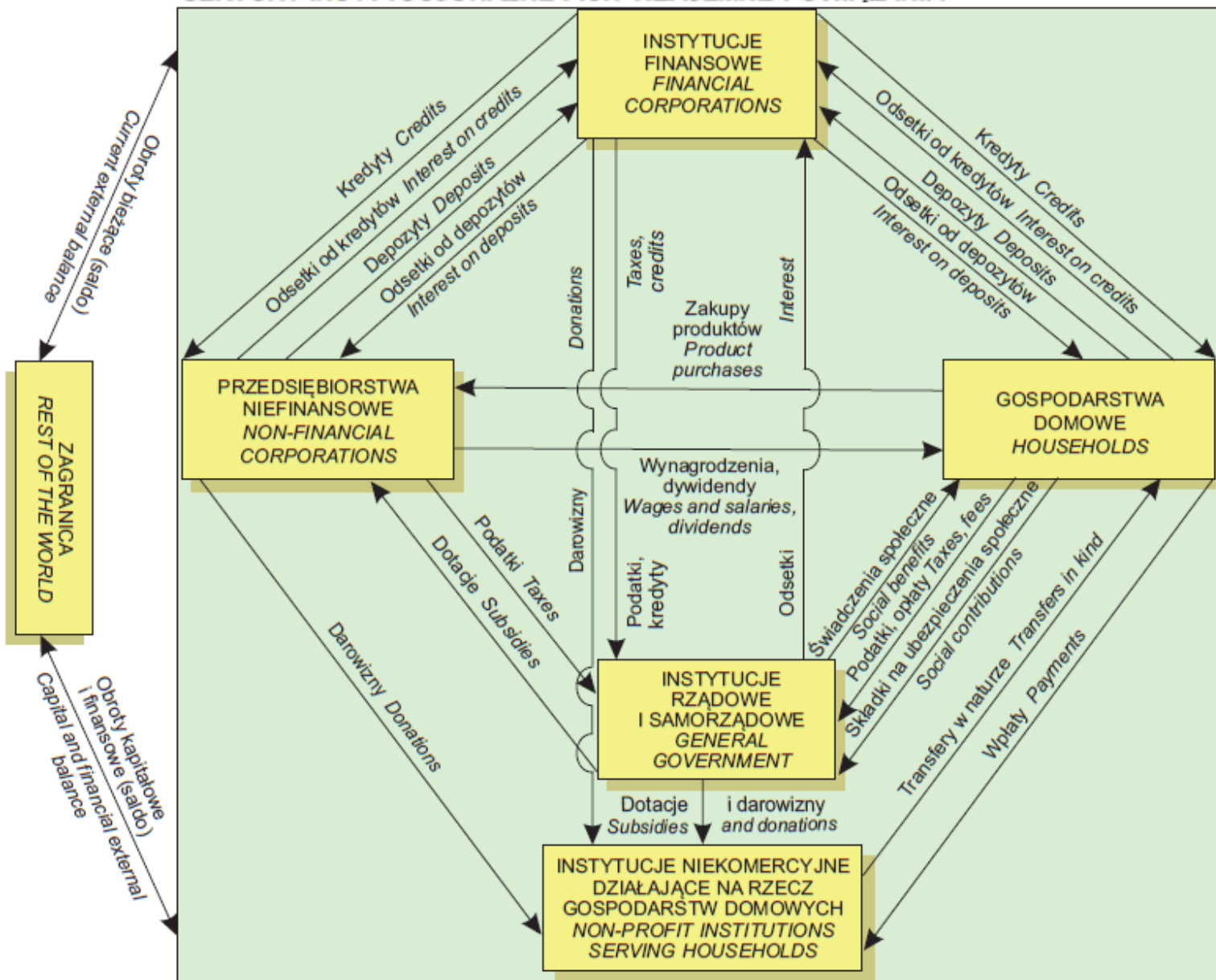
AKUMULACJA BRUTTO
362837 mln zł

POPYT KRAJOWY
1779225 mln zł

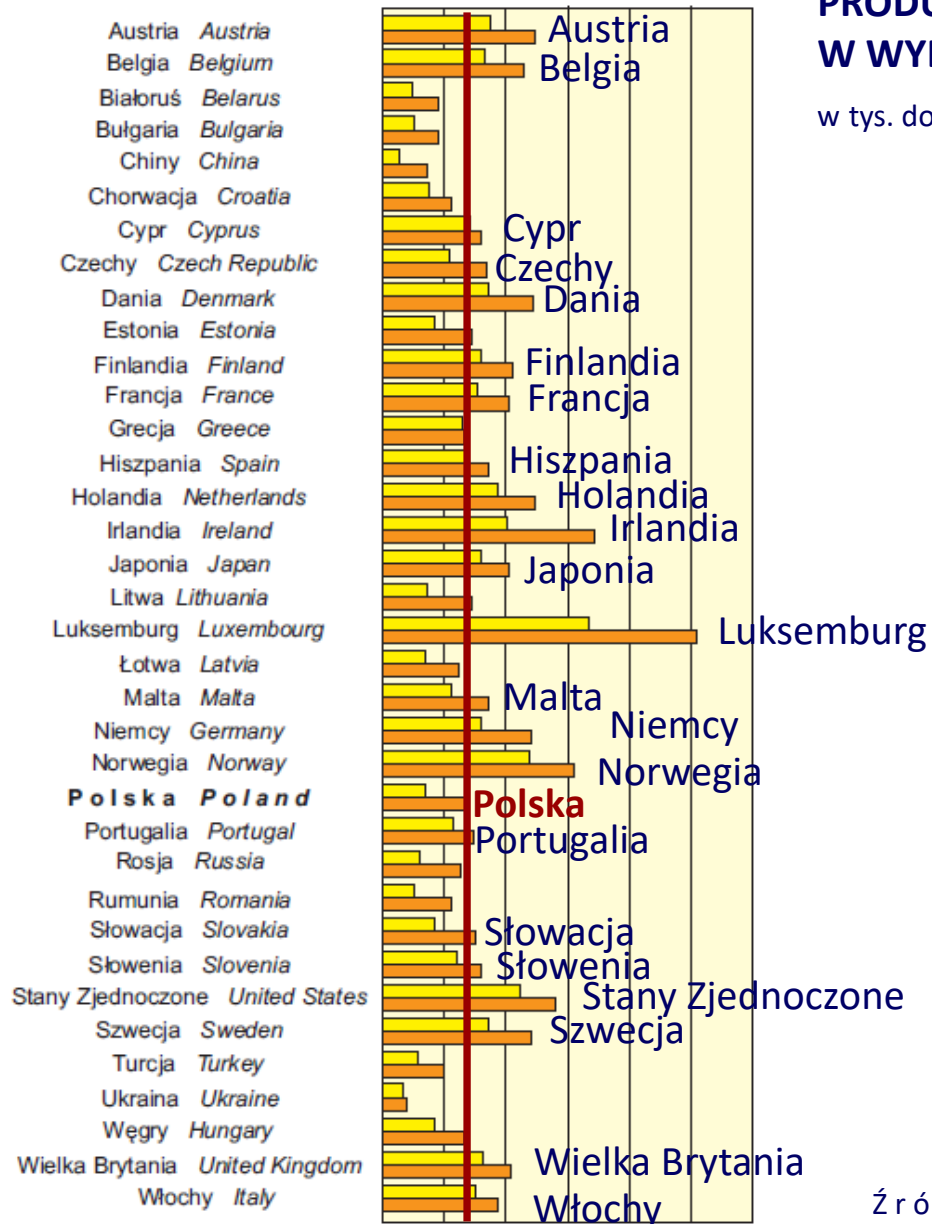
VIII. Sektory instytucjonalne

SEKTORY INSTYTUCJONALNE I ICH WZAJEMNE POWIĄZANIA

IX. Produkt Krajowy Brutto

) 0 20 40 60 80 100 120

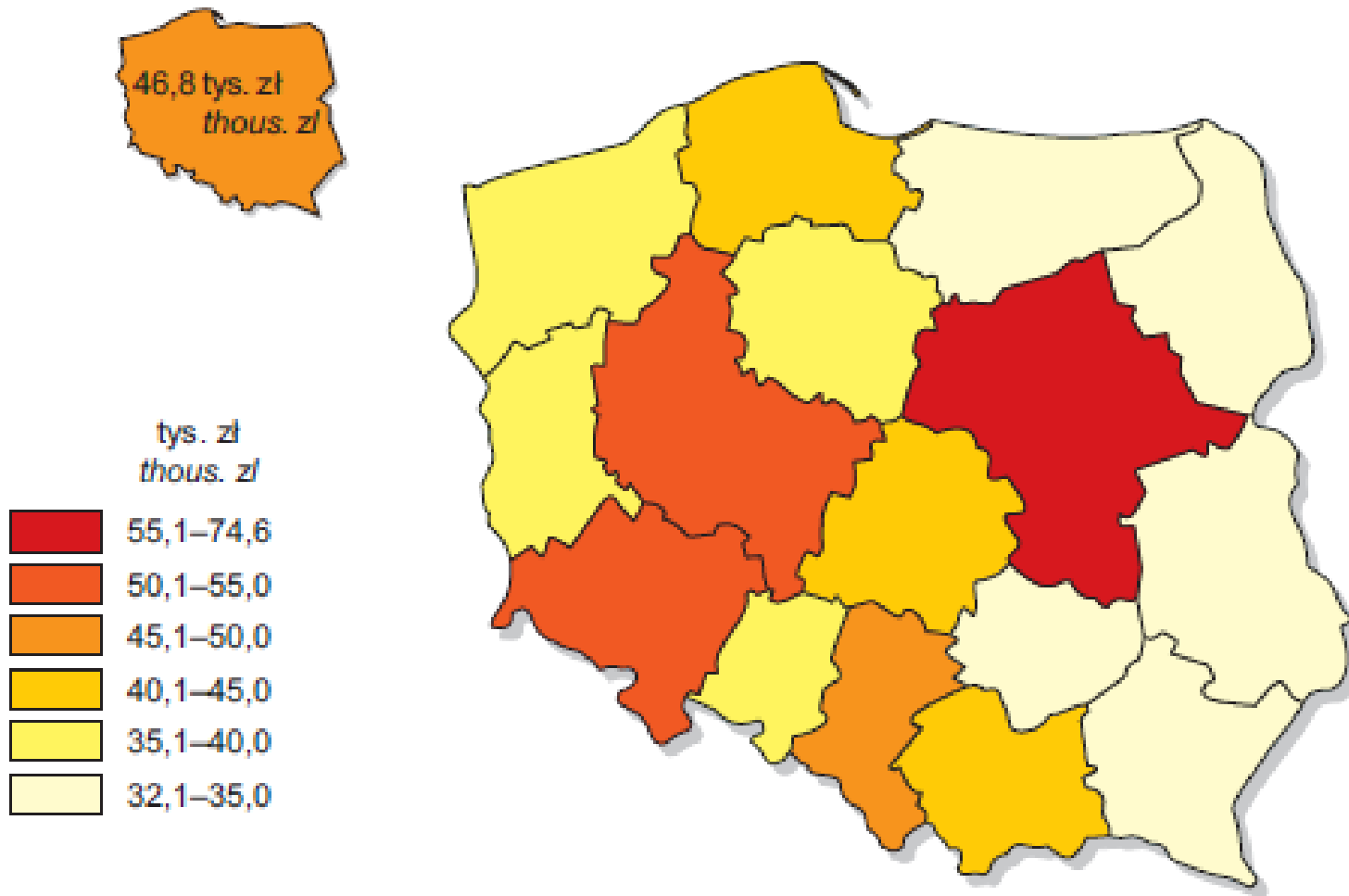
PRODUKT KRAJOWY BRUTTO NA 1 MIESZKAŃCA W WYBRANYCH KRAJACH (ceny bieżące)

w tys. dolarów międzynarodowych (według parytetu siły nabywczej)

Źródło: Mały Rocznik Statystyczny Polski 2017. Warszawa: Główny Urząd Statystyczny, 2017, s. 398.

IX. Produkt Krajowy Brutto

PRODUKT KRAJOWY BRUTTO NA 1 MIESZKAŃCA WEDŁUG WOJEWÓDZTW^a W 2015 R. (ceny bieżące)
 GROSS DOMESTIC PRODUCT PER CAPITA BY VOIVODSHIP^a IN 2015 (current prices)

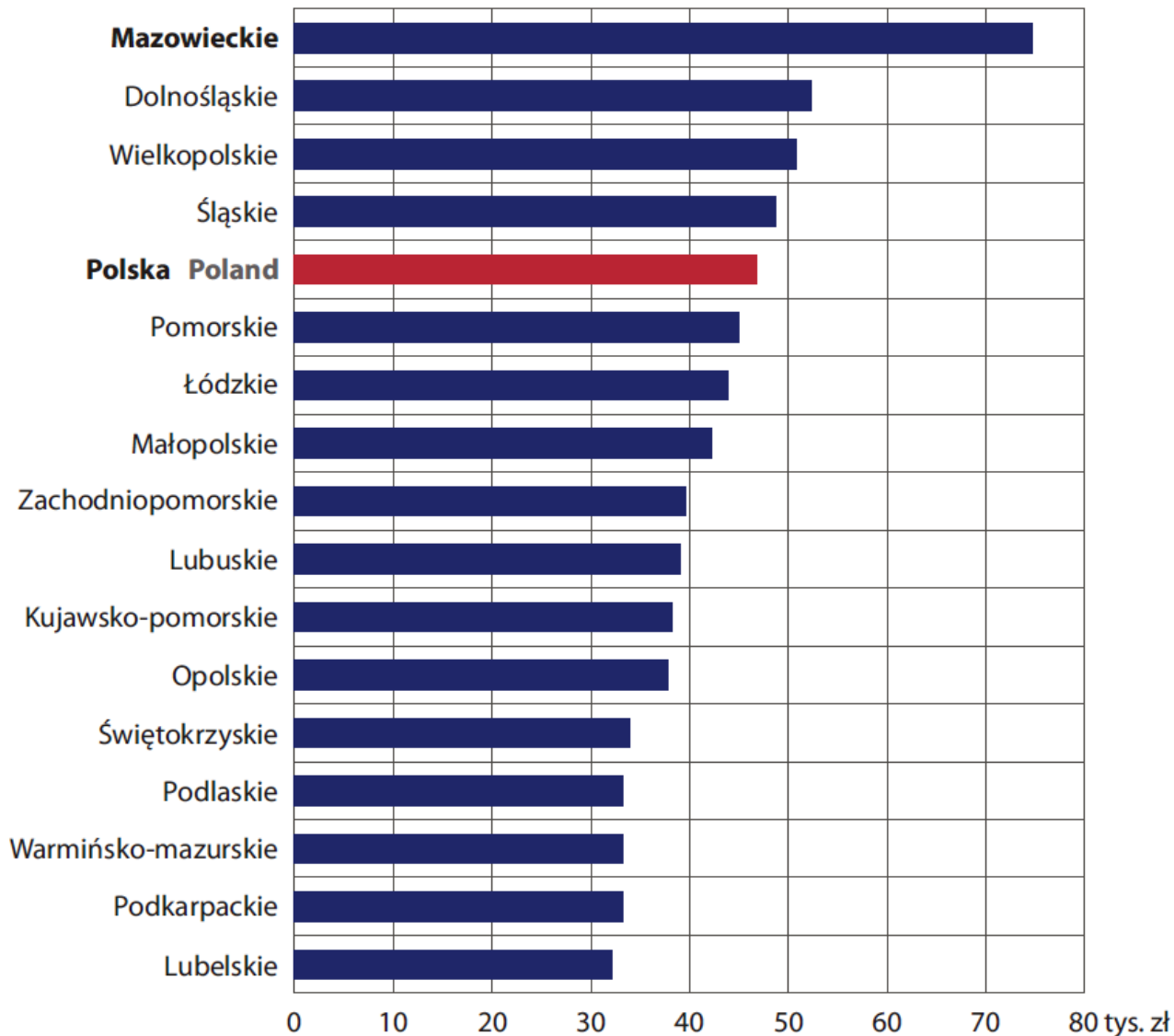

a Grupowanie metodą jednostek lokalnych rodzaju działalności; szacunki wstępne dla rachunków regionalnych.
 a Grouping by local kind-of-activity unit method; preliminary estimates for regional accounts.

Źródło: Mały Rocznik Statystyczny Polski 2017. Warszawa: Główny Urząd Statystyczny, 2017, s. 396.

IX. Produkt Krajowy Brutto

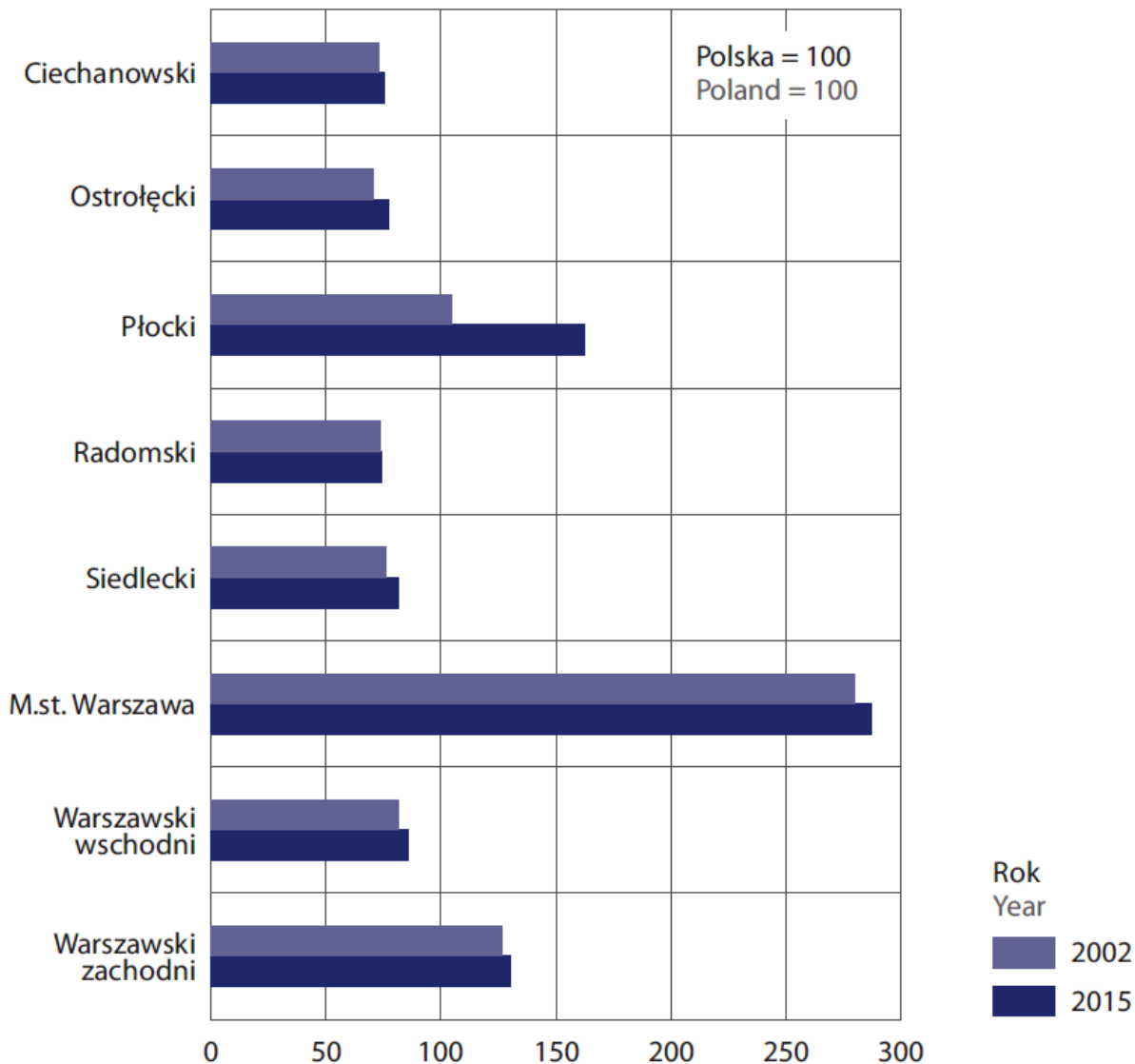
Na 1 mieszkańca w 2015 r.
Per capita in 2015

Źródło: Atlas statystyczny województwa mazowieckiego. Warszawa: US w Warszawie, 2018, s. 60.

IX. Produkt Krajowy Brutto

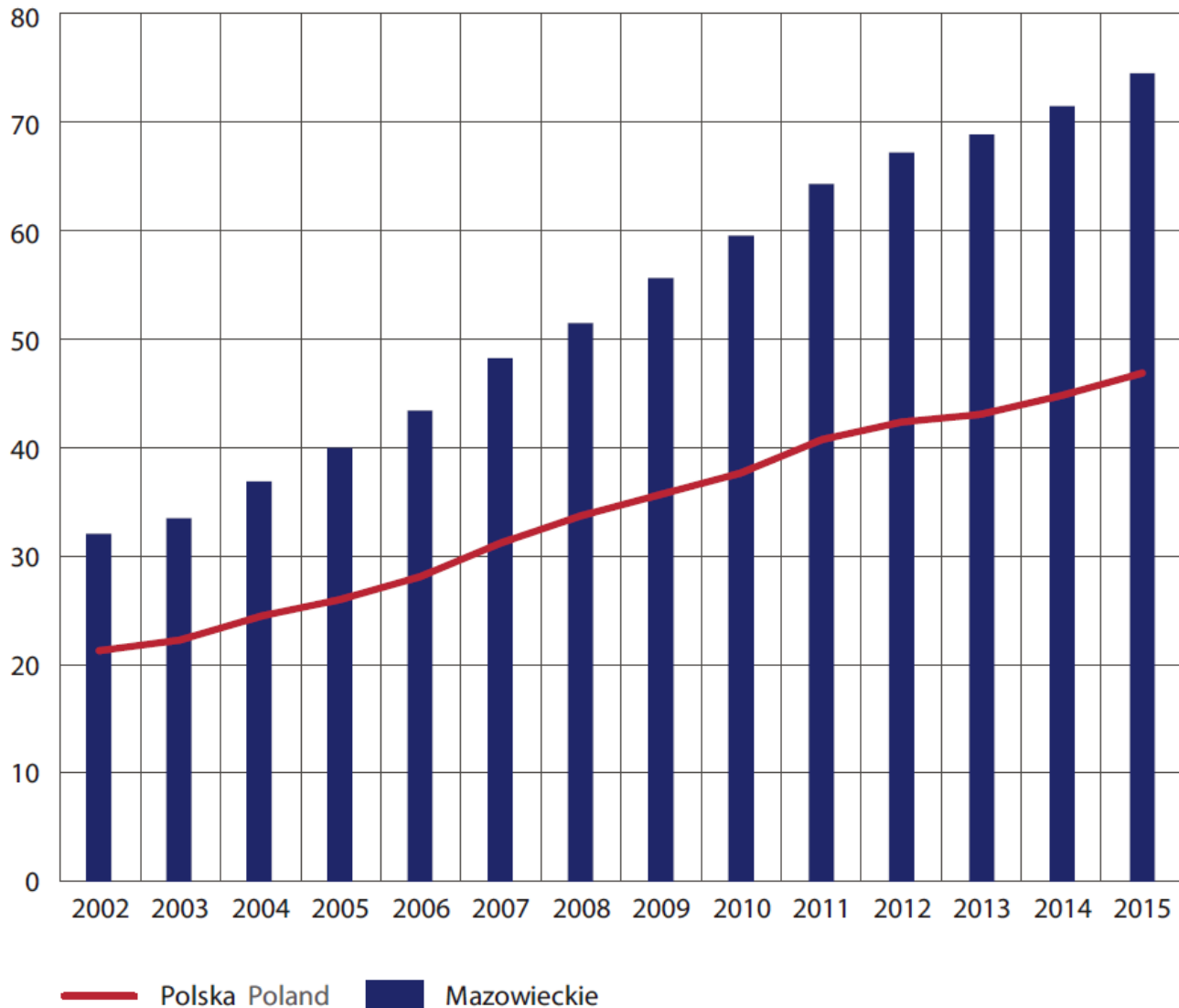
Na 1 mieszkańca w podregionach województwa mazowieckiego
Per capita in subregions of voivodship

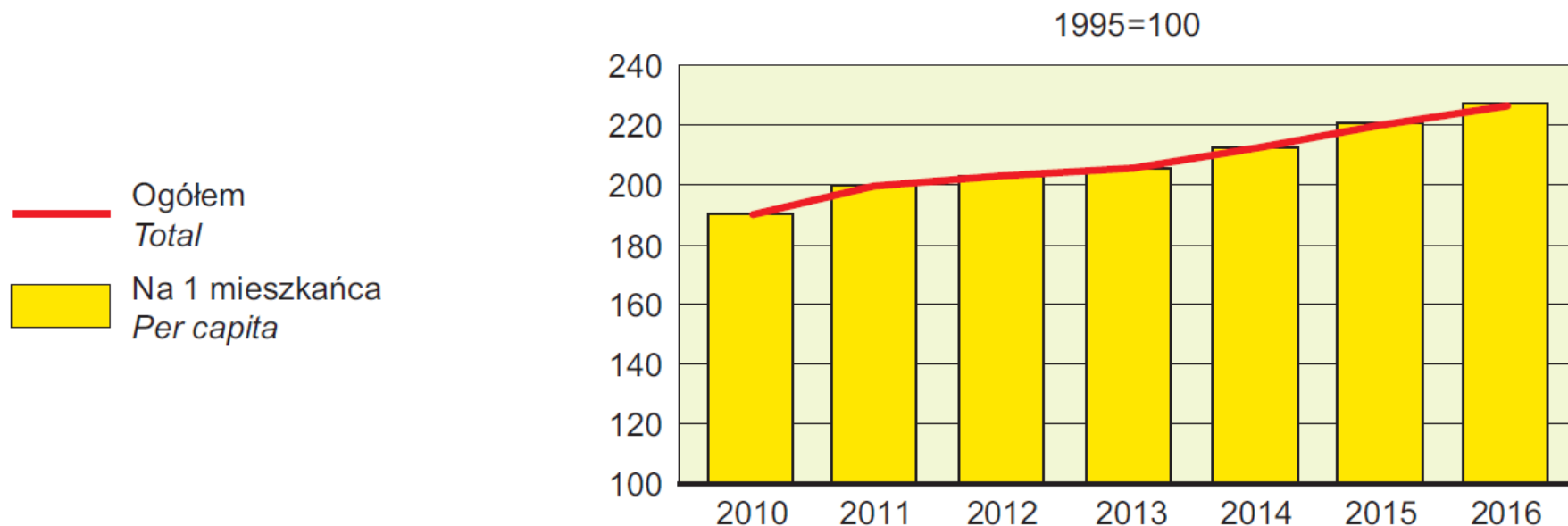
IX. Produkt Krajowy Brutto

Na 1 mieszkańca
Per capita

tys. zł
thous. zł

DYNAMIKA PRODUKTU KRAJOWEGO BRUTTO (ceny stałe^a)
INDICES OF GROSS DOMESTIC PRODUCT (constant prices^a)

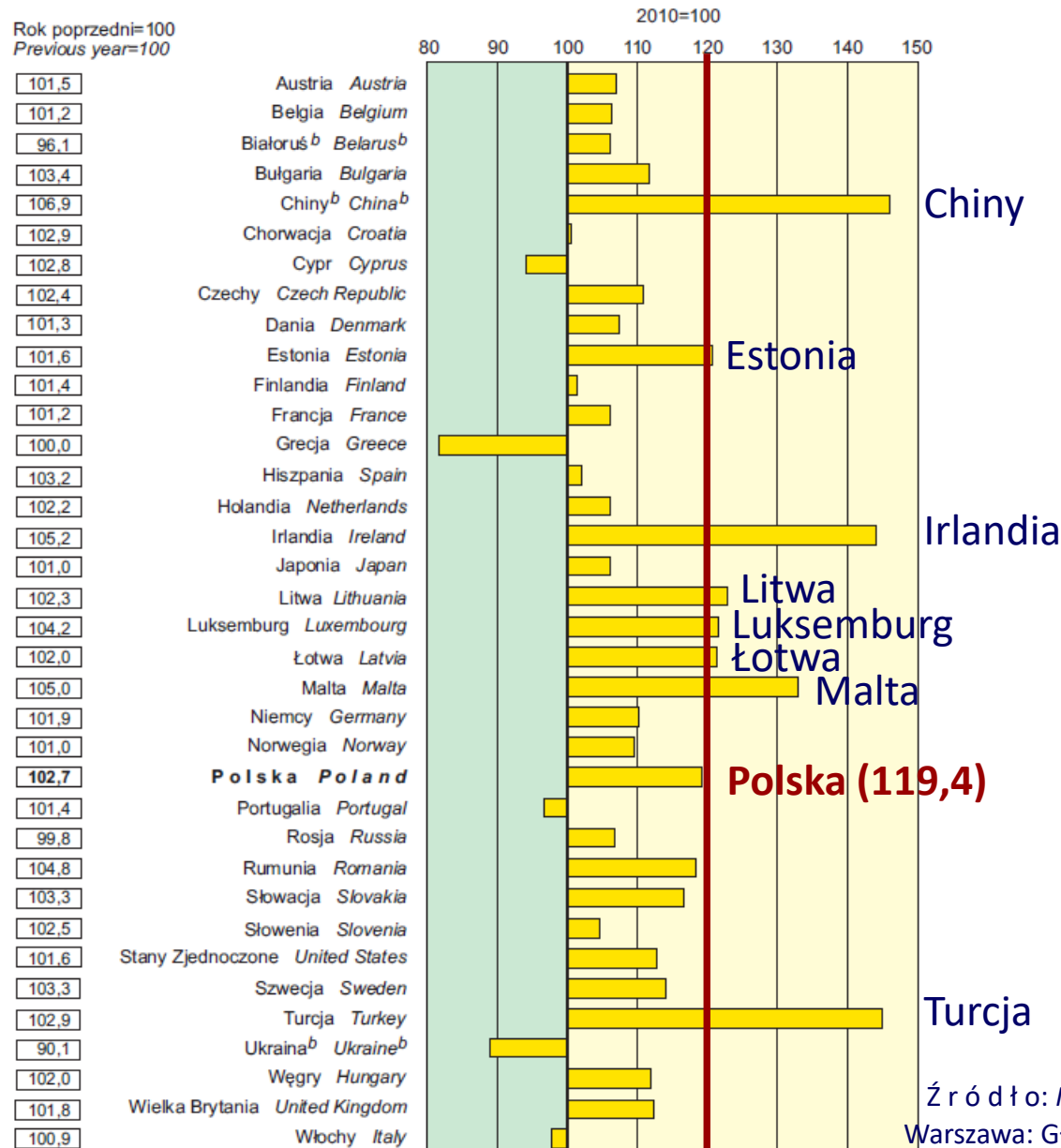

^a Patrz uwagi ogólne do Rocznika, ust. 11 na str. 12.
^a See general notes to the Yearbook, item 11 on page 15.

IX. Produkt Krajowy Brutto

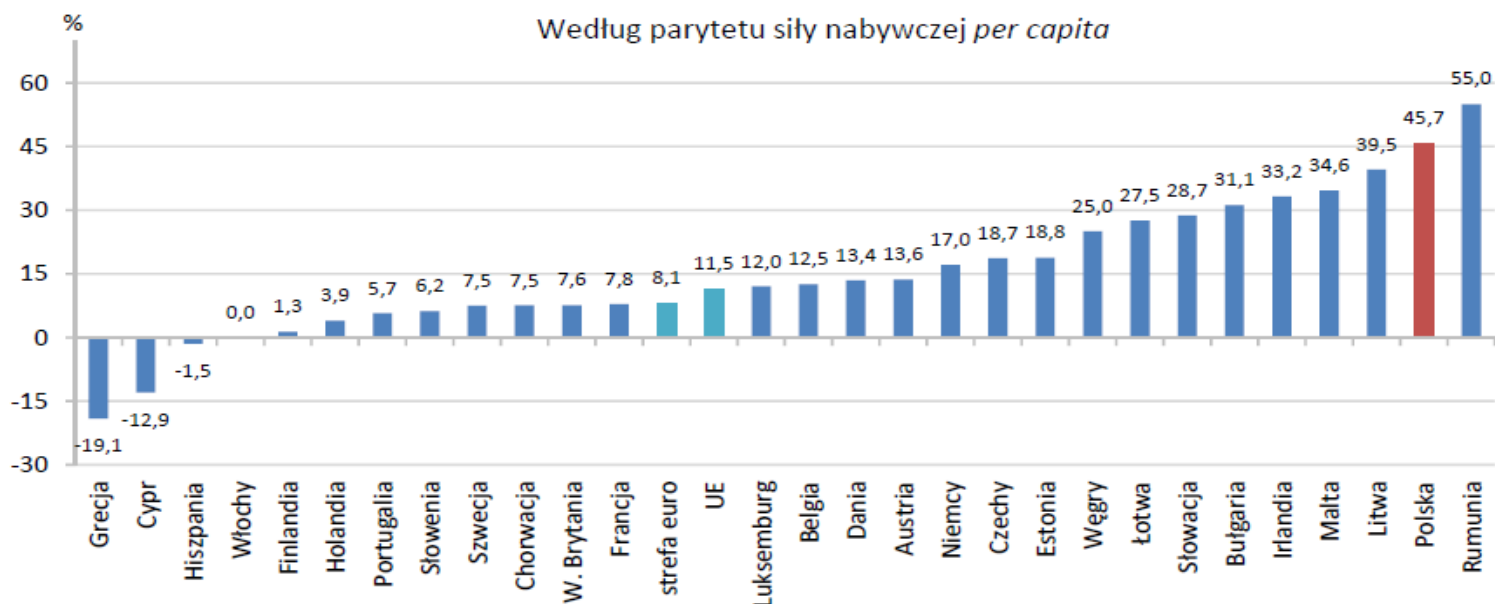
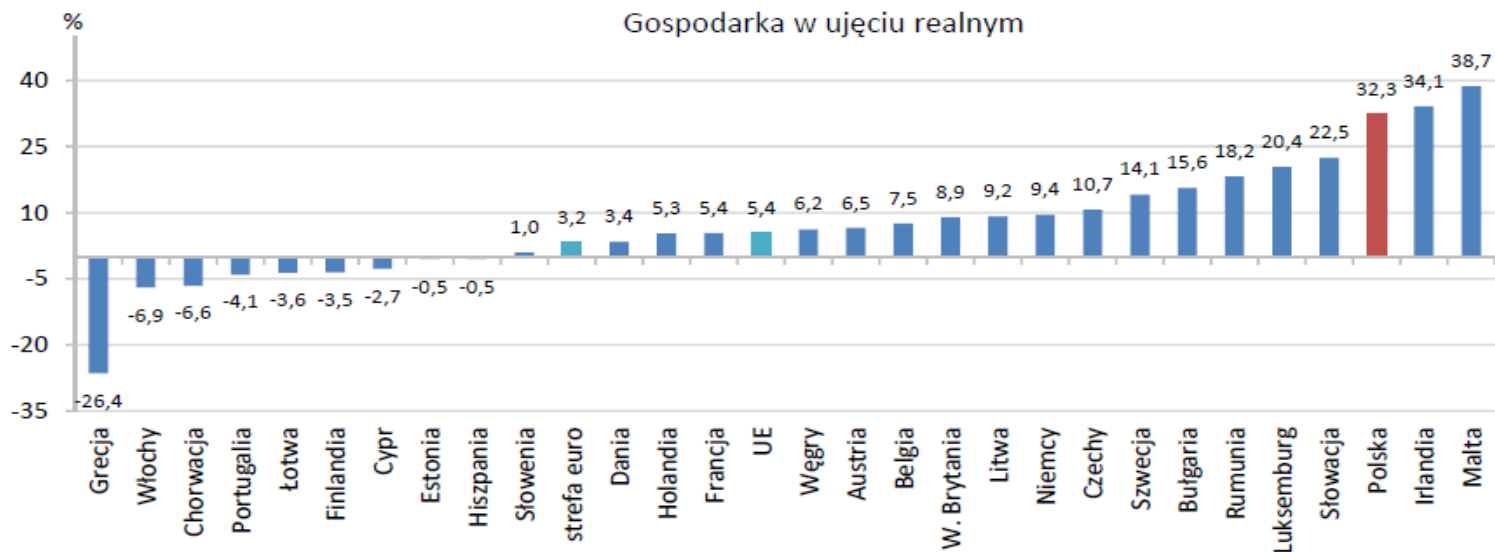
DYNAMIKA PRODUKTU KRAJOWEGO BRUTTO^a W WYBRANYCH KRAJACH W 2016 R. (ceny stałe)

INDICES OF GROSS DOMESTIC PRODUCT^a IN SELECTED COUNTRIES IN 2016 (constant prices)

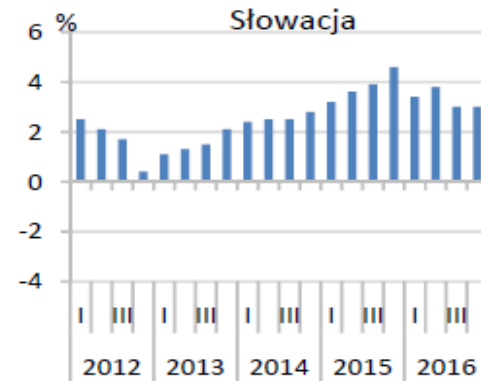
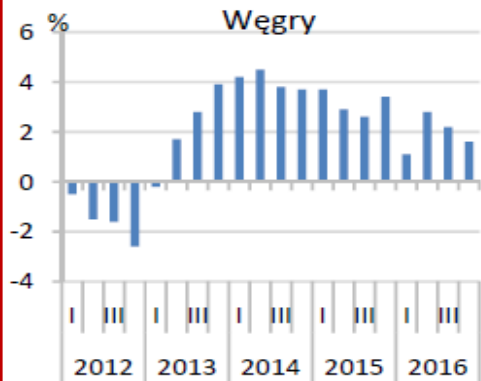
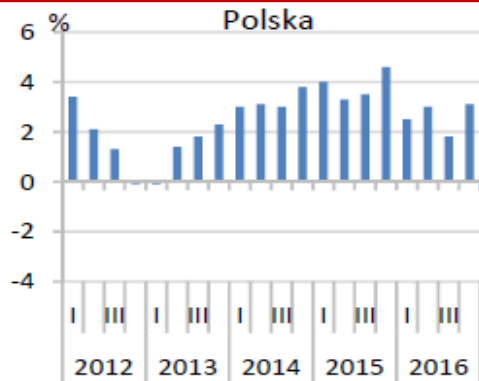
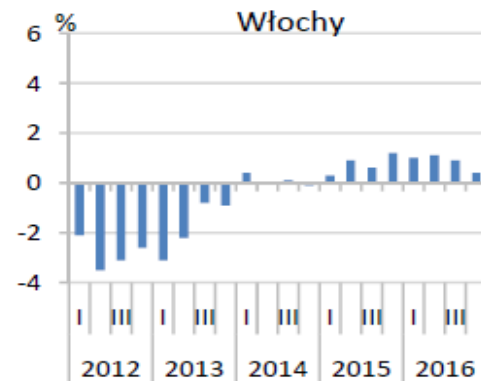
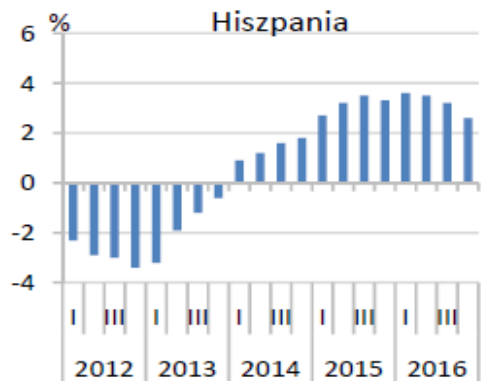
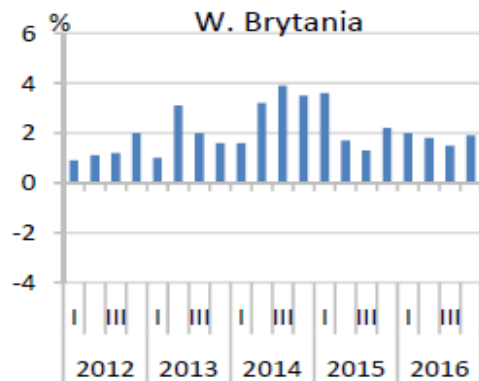
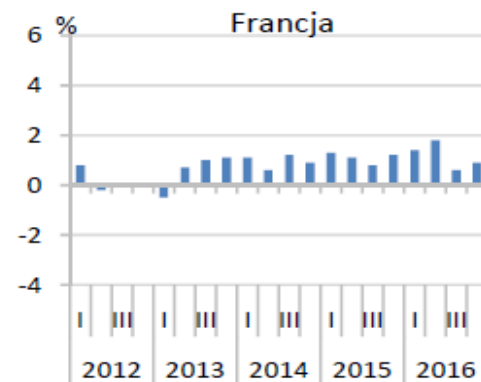
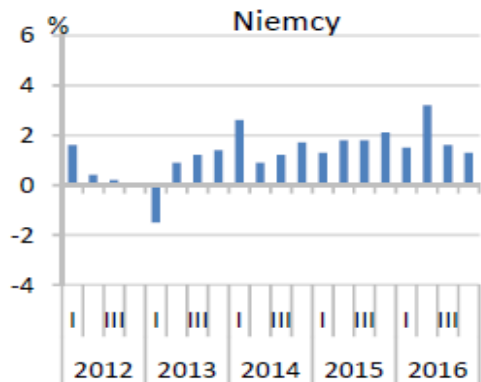
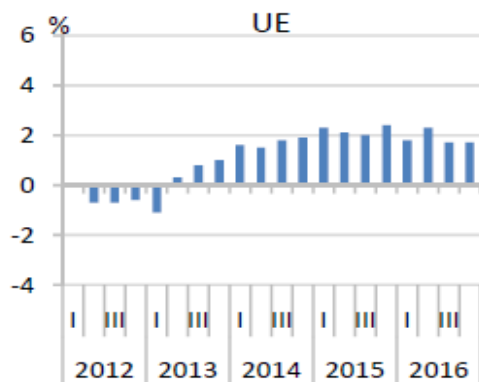
IX. Produkt Krajowy Brutto

Wykres 14. Skumulowana zmiana PKB w krajach Unii Europejskiej w latach 2007-2016
(2007 = 100)

IX. Produkt Krajowy Brutto

Wykres 12. Wzrost PKB w Unii Europejskiej oraz w wybranych krajach UE
(zmiana w stosunku do analogicznego kwartału poprzedniego roku, dane niewyrównane sezonowo)

X. Deficyt i dług

Deficyt i dług sektora instytucji rządowych i samorządowych^a

Deficit and debt of the general government sector^a

	Deficyt <i>Deficit</i>	Dług <i>Debt</i>
W milionach złotych <i>In million zlotys</i>		
2005	-39241	459985
2010	-106115	767844
2015	-46199	919576
2016	-44735	1006282
W relacji do PKB (ceny bieżące) w % <i>In relation to GDP (current prices) in %</i>		
2005	-4,0	46,4
2010	-7,3	53,1
2015	-2,6	51,1
2016	-2,4	54,4

^a Opracowano zgodnie z rozporządzeniem Rady (WE) o stosowaniu Protokołu w sprawie procedury dotyczącej nadmiernego deficytu, załączonego do Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską.

^a *Compiled according to Council Regulation (EC) on the application of the Protocol on the excessive deficit procedure annexed to the Treaty establishing the European Community.*

XI. Kto krytykuje PKB i dlaczego?

- ✓ **Produkt Krajowy Brutto** jest używany jako miara aktywności gospodarczej. Jest to wielkość przybliżona ponieważ dokładne podliczenie wszystkiego co jest związane z produkcją i wytwarzaniem dóbr w całym państwie jest trudne. Dane dotyczące PKB są często korygowane. Korekty dokonywane przez urzędy statystyczne są wynikiem kolejnych sprawdzeń, przybliżeń, weryfikacji danych, napływu nowych danych i innych informacji.
- ✓ **Ustalenie uniwersalnej miary** dla poziomu aktywności gospodarczej w postaci PKB, zostało przyjęte **w lipcu 1944 r.**, podczas konferencji w amerykańskim kurorcie **Bretton Woods**. Pod egidą powstającej Organizacji Narodów Zjednoczonych (ONZ) zdecydowano o utworzeniu Międzynarodowego Funduszu Walutowego i Banku Światowego (oficjalna nazwa: Międzynarodowy Bank Odbudowy i Rozwoju).
- ✓ **PKB jest miarą niedoskonałą.** Nie pokazuje np. prawdziwej siły gospodarczej, ponieważ nie ujawnia wcześniej zgromadzonego bogactwa. Wskazuje głównie, czy akurat teraz idzie dobrze, czy źle i jak szybko nam się (z grubsza) poprawia lub pogarsza. Niektórzy rozwijają skrót PKB do wyrażenia „poziom krajowego bogactwa”, ale powodują w ten sposób niepotrzebne zamieszanie.

XI. Kto krytykuje PKB i dlaczego?

PKB jako syntetyczny wskaźnik wzrostu gospodarczego oraz dobrobytu ekonomicznego zawsze był przedmiotem krytyki.

Za podstawowe **wady PKB** uważa się:

- ✓ nie uwzględnia produkcji nieewidencjonowanej (obróć towarem nielegalnym i usługi sprzeczne z prawem są z niego wyłączone),
- ✓ nie uwzględnia wartości czasu wolnego (wypoczynku),
- ✓ nie uwzględnia wartości wytworzonych bezpłatnie przez wolontariuszy,
- ✓ nie ujmuje tzw. efektów zewnętrznych produkcji (np. zanieczyszczenia środowiska),
- ✓ uwzględnia produkcję tzw. antydóbr (np. wydłużenie dojazdów do pracy, wydatki na administrację),
- ✓ nie uwzględnia różnic cen w poszczególnych krajach (co przynajmniej teoretycznie jest niwelowane przez liczenie PKB parytetem siły nabywczej),
- ✓ nie odzwierciedla zróżnicowania dochodów w społeczeństwie ani ich dystrybucji,
- ✓ do PKB wliczane są zbrojenia,
- ✓ nie pokazuje jakości usług, zwłaszcza państwowych,
- ✓ nie odzwierciedla faktu, że nie cały wypracowany PKB trafia do obywateli w postaci bezpośredniej (pensje) lub pośredniej (świadczenia, zasiłki itp.) – część PKB transferowana jest w formie zysków za granicę.

XI. Kto krytykuje PKB i dlaczego?

Do najpoważniejszego przedsięwzięcia analitycznego i badawczego prezentującego **krytyczne podejście do PKB** zalicza się raport Komisji do Mierzenia Wyników Gospodarczych i Postępu Społecznego (INSEE, 2009). Komisja ta pod przewodnictwem noblisty **Josepha Stiglitz** opracowała raport na prośbę ówczesnego prezydenta Francji. **Raport**, liczący blisko 300 stron, ogłoszono **we wrześniu 2010** r., a w jego opracowaniu uczestniczył także drugi laureat nagrody Nobla z ekonomii **Amartya Sen** oraz **32 ekonomistów** głównie z uniwersytetów francuskich i amerykańskich, a także z kilku organizacji międzynarodowych.

Joseph Eugene Stiglitz (ur. 9 lutego 1943 w Gary) – amerykański ekonomista, laureat Nagrody Banku Szwecji im. Alfreda Nobla w dziedzinie ekonomii (2001) oraz John Bates Clark Medal (1979). Od 2003 r. legitymuje się tytułem profesora akademickiego Columbia University; specjalizuje się w dziedzinie mikroekonomii. W latach 1993–1997 był szefem Zespołu Doradców Ekonomicznych Prezydenta Stanów Zjednoczonych, a w latach 1997–2000 głównym ekonomistą Banku Światowego. Jest założycielem organizacji Initiative for Policy Dialogue (IPD), skupiającej ekspertów w dziedzinie rozwoju międzynarodowego. Przewodniczy Brooks World Poverty Institute (BWPI) z Manchester University oraz jest członkiem Papieskiej Akademii Nauk Społecznych. Nagrodę Banku Szwecji im. Alfreda Nobla otrzymał (razem z George'em Akerlofem i Michael'em Spence'em) za analizę rynków charakteryzujących się asymetrią informacji. W 2001 r. Uniwersytet Karola w Pradze przyznał mu tytuł doktora honoris causa. Stiglitz znany jest z krytycznego spojrzenia na zarządzanie mechanizmem globalizacji, ekonomię ściśle wolnorynkową oraz niektóre międzynarodowe instytucje, takie jak Międzynarodowy Fundusz Walutowy czy Bank Światowy.

Źródło: Wyżnikiewicz B.: *Produkt krajowy brutto jako przedmiot krytyki* W: Wiadomości Statystyczne Nr 3(670). Warszawa: GUS, PTS 2017. oraz Joseph E. Stiglitz W: WIKIPEDIA Wolna encyklopedia [online] Wikipedia 2018 [dostęp: 25 maja 2018 r.] Dostępny w Internecie: https://pl.wikipedia.org/wiki/Joseph_E._Stiglitz

Kontrowersje powstałe wokół PKB wynikają z traktowania go jako miernika poziomu życia i dobrobytu. Pojawiły się obawy, że takie wskaźniki makroekonomiczne jak PKB nie oddadzą w pełni tego, czym jest dobrobyt w ujęciu ekonomicznym i społecznym. Poszukiwane są alternatywne mierniki prezentujące skalę badanego problemu.

Opracowano inne wskaźniki poziomu jakości życia, np.:

- ✓ wskaźnik rozwoju społecznego (**Human Development Index — HDI**);
- ✓ miernik dobrobytu ekonomicznego netto **NEW (net economic welfare)**;
- ✓ wskaźnik jakości życia (**Quality of Life Index — QLI**) w celu odzwierciedlenia poziomu życia i satysfakcji życiowej w poszczególnych krajach;
- ✓ wskaźnik lepszego życia (**Better Life Index**) — pozwala on na porównywanie dobrobytu we wszystkich krajach.

Obraz dobrobytu uzyskany za pomocą nowo opracowanych mierników jest wiarygodniejszy i bardziej szczegółowy niż przy zastosowaniu PKB jednakże nie znaleziono jeszcze uniwersalnej miary.

HDI (Human Development Index) określany jest jako wskaźnik rozwoju społeczno-ekonomicznego oraz dobrobytu i stosowany przez ONZ do celów porównań międzynarodowych.

Stanowi syntetyczną miarę obliczaną na podstawie średniej poszczególnych wskaźników zawierających się w trzech podstawowych płaszczyznach życia:

- ✓ długie i zdrowe życie (long and healthy life) oceniane przez wskaźnik przeciętnej długości życia;
- ✓ wiedza (knowledge) oceniana poprzez wskaźnik analfabetyzmu i skolaryzacji;
- ✓ dostatni standard życia (decent standard of living) oceniany przy użyciu wskaźnika PKB per capita.

Do obliczeń tego syntetycznego wskaźnika wykorzystywane są bezpośrednio cztery podstawowe mierniki, których odpowiednie zsumowanie klasyfikuje poszczególne państwa w skali 0–1. Wśród tych wyznaczników wyróżnia się: przeciętne dalsze trwanie życia, ogólny wskaźnik solaryzacji brutto na wszystkich szczeblach nauczania, wskaźnik umiejętności czytania ze zrozumieniem i pisanie oraz PKB per capita (PPP USD).

Według Komunikatu pt. *Wyjść poza PKB. Pomiar postępu w zmieniającym się świecie*, **Komisji Wspólnot Europejskich** z dnia 20 sierpnia 2009 r., skierowanego do Rady i Parlamentu Europejskiego:

„Produkt krajowy brutto (PKB) stanowi solidny i powszechnie przyjęty wskaźnik monitorowania krótko- i średnioterminowych wahań w działalności gospodarczej, zwłaszcza w obliczu aktualnej recesji. Pomimo wszystkich swoich niedoskonałości nadal jest on najlepszym sposobem mierzenia wyników gospodarki rynkowej. Jednak zadaniem PKB nie jest dokładne mierzenie długofalowego postępu gospodarczego i społecznego, a zwłaszcza zdolności danego społeczeństwa do rozwiązywania problemów związanych np. ze zmianą klimatu, efektywnym użytkowaniem zasobów czy integracją społeczną. Wiele argumentów przemawia za uzupełnieniem PKB statystykami obejmującymi inne kwestie gospodarcze, społeczne i środowiskowe, od których niewątpliwie zależy dobrobyt obywateli.”

Definicje pojęć stosowanych w statystyce publicznej są dostępne na stronie internetowej **Głównego Urzędu Statystycznego** pod adresem:

<http://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/>

Dane pojęcie można wyszukać według listy uporządkowanej alfabetycznie lub według dziedzin.

Znajdują się tam definicje takich pojęć jak np.:

Cena bazowa — kwota pieniędzy otrzymywana przez producenta (w tym także przez jednostkę handlową) od nabywcy za jednostkę produktu (wyrobu lub usługi), pomniejszona o podatki od produktu oraz o ewentualne rabaty i opusty, powiększona o dotacje otrzymywane do produktu.

Ceny stałe — ceny z określonego okresu (tzw. okresu bazowego). Służą do ustalania zmian fizycznych rozmiarów zagregowanych wielkości ekonomicznych (produkcji, sprzedaży, spożycia) w ujęciu wartościowym. Pozwalają wyeliminować wpływ zmian cen bieżących na dynamikę badanych kategorii i zapewniają porównywalność przy zmianach ich fizycznych rozmiarów w różnych okresach.

Deficyt budżetowy — ujemna różnica między dochodami a wydatkami budżetu państwa lub jednostki samorządu terytorialnego.

- ✓ Bielak, R.: *Z dziejów statystyki*. W: *Wiadomości Statystyczne* nr 12 (667). Warszawa: GUS, PTS 2016, s. 70-80.
- ✓ Domaszewicz, R. (1994). *Finanse w gospodarce rynkowej*. Akademia Ekonomiczna w Krakowie, s. 17.
- ✓ Kalecki, M. (1963). *Zarys teorii wzrostu gospodarki socjalistycznej*, Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, s. 9 i 10.
- ✓ Landau, L. (1939). *Gospodarka światowa. Produkcja i dochód społeczny w liczbach*. Instytut Gospodarstwa Społecznego, Warszawa, s. 1 i 2.
- ✓ Landreth, H., Colander, D.C. (2005). *Historia myśli ekonomicznej*. Wydanie II uzupełnione. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, s. 66.
- ✓ Madej, Z. (2013). *Odwieczne kłopoty z pojmowaniem i pomiarem bogactwa narodów*. *Przyszłość. Świat-Europa-Polska*, nr 2, s. 35—45.
- ✓ *Mały Rocznik Statystyczny Polski 2017*. Warszawa: Główny Urząd Statystyczny, 2017.
- ✓ *Rachunki Narodowe według sektorów i podsektorów instytucjonalnych 2000-2003*, Główny Urząd Statystyczny, 2005.
- ✓ *Rachunki narodowe według sektorów i podsektorów instytucjonalnych w latach 2012–2015*. W: *Studia i Analizy Statystyczne*. Warszawa: GUS, 2017, 278 s.
- ✓ *Rachunki Kwartalne Produktu Krajowego Brutto w latach 1995–2004*, Główny Urząd Statystyczny, 2004.

- ✓ Smith, A. (2007). *Badania nad naturą i przyczynami bogactwa narodów*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, s. 3.
- ✓ Walczak, T. (2013). *Zmienne warunki funkcjonowania statystyki oficjalnej w okresie po II wojnie światowej*. W: Walczak, T. (red. naukowy) *Historia, stan obecny i aktualne wyzwania wobec statystyki publicznej, GUS*, Warszawa, s. 54.
- ✓ Zienkowski, L. (1971). *Jak oblicza się dochód narodowy*. PWE, Warszawa, s. 9, 249 i 250.
- ✓ Zienkowski, L. (2001). *Co to jest PKB? Jego rola w analizach ekonomicznych i prognozowaniu*. Polska 2000 Plus. Komitet Prognoz, s. 7 i 8.
- ✓ Zienkowski L.: *Rachunki narodowe wczoraj, dziś i jutro*. W: *Rachunki narodowe. Wybrane problemy i przykłady zastosowań*. Red. M. Plicha. Warszawa: Główny Urząd Statystyczny, 2008, s.

Polskie Towarzystwo Statystyczne

Oddział Warszawski <http://pts.stat.gov.pl/oddzialy/warszawa/>

DZIĘKUJĘ ZA UWAGĘ

mgr Władysław Wiesław Łagodziński

Wiceprezes Rady Głównej

Polskiego Towarzystwa Statystycznego

Przewodniczący Rady Oddziału

Warszawskiego PTS

Tel. 22 449 40 44 lub 22 464 20 03 ;

w.lagodzinski@stat.gov.pl

Seminarium dedykowane 100-leciu GUS

Opracowanie multimedialne

mgr Barbarą Czerwińską-Jędrusiak

Sekretarzem Rady Oddziału

Warszawskiego PTS

Główny specjalista w MOBR US w Warszawie

b.czerwinska@stat.gov.pl

Tel. 22 464 23 10